

POLICEJNÍ AKADEMIE ČESKÉ REPUBLIKY V PRAZE

Fakulta bezpečnostně právní

Katedra trestního práva

Trestné činy proti rodině a dětem

Bakalářská práce

Crimes against the family and children

Bachelor thesis

VEDOUCÍ PRÁCE

JUDr. Alena TIBITANZLOVÁ, Ph.D.

AUTOR PRÁCE

Veronika HANEČÁKOVÁ

Praha

2022

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že předložená práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

V Praze, dne 26.07.2022

Veronika Hanečáková

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala vedoucí mé bakalářské práce JUDr. Aleně Tibitzlové, Ph.D. za cenné odborné rady, vstřícný přístup a pomoc, kterou mi poskytla. Ráda bych poděkovala za rady a pomoc při zpracování práce MUDr. Kateřině Kerekešové, MBA a Mgr. Janovi Vargovi za právní pomoc a rady, které mi poskytnul. Touto cestou bych chtěla moc poděkovat za podporu Ing. Bc. Martině Štolové, které mě provázela celou prací jako morální a lidská podpora. Velké poděkování patří rovněž mým rodičům za trpělivost a pomoc během studia a celému pracovnímu kolektivu Polikliniky Agel Italská, kde mě všichni nesmírně podporovali během celého studia.

Anotace

Předkládaná bakalářská práce má čtenáři přiblížit problematiku trestné činnosti páchané na dětech a rodině. V úvodní části se věnují definici ochrany rodiny a dětí, charakterizují oběť domácího násilí, pachatele domácího násilí a dětskou oběť. Stěžejním tématem mé bakalářské práce je výklad jednotlivých ustanovení hlavy IV TZ se zaměřením na týrání svěřené osoby, kterému se v práci věnuji nejvíc. Závěr práce tvoří výčet interdisciplinárních složek, které se podílejí při vyšetřování a objasňování trestné činnosti, popisují jejich vzájemnou kooperaci a věnují se také sociálně právní ochraně dětí.

Klíčová slova

Trestní právo, rodina, násilí, týrání, ochrana rodiny, skutková podstata, dítě, oběť, pachatel.

Abstract

The presented bachelor's thesis aims to introduce the reader to the issue of criminal activity committed against children and the family. In the introductory part, I focus on the definition of family and child protection, I characterize the victim of domestic violence, the perpetrator of domestic violence and the child victim. The main topic of my bachelor's thesis is the interpretation of the individual provisions of Title IV of the Criminal Code with a focus on abuse of a trusted person, which is what I focus on the most in my work. The conclusion of the thesis consists of a list of interdisciplinary components that participate in the investigation and clarification of criminal activity, I describe their mutual cooperation and also focus on the social and legal protection of children.

Keywords

criminal law, family, violence, abuse, family protection, facts, child, victim, offender

Obsah

Seznam zkratek	8
Úvod	9
1. Ochrana rodiny a dětí.....	11
1.1 Ochrana rodiny a dětí v mezinárodních dokumentech.....	12
1.2 Ochrana rodiny v českém právním řádu.....	14
2. Obecně k Hlavě IV trestního zákona.....	17
3. Výklad jednotlivých ustanovení Hlavy IV .TrZ.....	19
3.1 §194 TrZ – dvojí manželství	22
3.1.1 Vymezení základního pojmu manželství	22
3.1.2 Skutková podstata trestného činu obecně.....	22
3.1.3 Skutková podstata trestného činu dvojí manželství	23
3.1.4 Návrhy de lege ferenda.....	
3.2 §195 TrZ – opuštění dítěte nebo svěřené osoby.....	24
3.2.1 Vymezení základních pojmů.....	24
3.2.2 Skutková podstata trestného činu opuštění dítěte nebo svěřené osoby.....	25
3.2.3 Úvahy de lege ferend.....	26
3.3 §196 TrZ – zanedbání povinné výživy.....	26
3.3.1 Vymezení pojmu povinná výživa.....	26
3.3.2 Skutková podstata trestného činu zanedbání povinné výživy.....	26
3.3.3 Návrhy de lege ferenda.....	28
3.4 §198 TrZ – týrání svěřené osoby.....	28
3.4.1 Vymezení základního pojmu týrání.....	28
3.4.2 Skutková podstata trestného činu týrání svěřené osoby.....	29
3.4.3 Návrhy de lege ferenda.....	30
3.4.4 Formy týrání, zneužívání a zanedbávání.....	32
3.4.4.1 Tělesné týrání dětí.....	32
3.4.4.2 Psychické týrání dětí.....	34
3.4.4.3 Zanedbávání péče.....	35
3.4.4.4 Sexuální zneužívání dětí.....	36
3.4.4.5 Zvláštní formy týrání.....	38
3.4.4.6 Další osoby ohrožené týráním, zneužíváním a zanedbáváním.....	39
3.4.4.7 Rozhovor s MUDr. Barborou Hirnerovou na téma domácího násilí, týrání, zneužívání a zanedbávání z pohledu lékaře a terapeuta.....	41
3.5 §199 TrZ týrání osoby žijící ve společném obydlí.....	42
3.5.1 Vymezení základního pojmu společné obydlí.....	42
3.5.2 Skutková podstata trestného činu týrání osoby ve společném obydlí...	42
3.5.3 Vybraná judikatura případů týrání, zneužívání a zanedbávání péče.....	45
3.6 §200 TrZ únos dítěte a osoby stížená duševní poruchou.....	49

3.6.1 Vymezení základních pojmů.....	49
3.6.2 Skutková podstata trestného činu únos dítěte a osoby stížené duševní poruchou.....	50
3.6.3 Názor de lege ferenda.....	51
3.7 §201 TrZ ohrožování výchovy dítěte.....	52
3.7.1 Vymezení základních pojmů.....	52
3.7.2 Skutková podstata trestného činu ohrožování výchovy dítěte.....	52
3.7.3 Názor de lege ferenda.....	54
3.8 §202 TrZ svádění k pohlavnímu styku.....	55
3.8.1 Vymezení základních pojmů.....	55
3.8.2 Skutková podstata trestného činu svádění k pohlavnímu styku.....	55
3.8.3 Názor de lege ferenda.....	57
3.8.4 Judikatura.....	59
3.9 Beztrestnost dítěte.....	61
3.10 §204 TrZ podání alkoholu dítěti.....	61
3.10.1 Vymezení základních pojmů.....	61
3.10.2 Skutková podstata trestného činu podání alkoholu dítěti.....	61
3.10.3 Názory de lege ferenda.....	62
4. Interdisciplinární spolupráce zainteresovaných složek.....	62
4.1 Práce policie a dalších orgánů činných v trestním řízení.....	63
4.2 Sociálně právní ochrana ohrožených dětí.....	66
4.2.1 neziskové organizace poskytující pomoc obětem domácího násilí.....	67
4.3 Oznamovací povinnost.....	69
4.4 Zapojení zdravotnických a školských zařízení.....	70
Závěr.....	72
Seznam literatury a dalších zdrojů.....	74

Seznam zkratek

TČ: trestný čin

SPO: sociálně - právní ochrana

TrZ: zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

čl: článek úmluvy

MPSV: ministerstvo práce a sociálních věcí

LZPS: Listině základních práv a svobod

ÚS: ústavní zákon č.1/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů

Ř. z.: říšský zákon, zákon č. 117/1852 Sb., ve znění pozdějších předpisů

obč. zák: občanský zákoník, zákon č. 89/2012 Sb., ve znění pozdějších předpisů

sp. zn.: spisová značka

APA: americké psychiatrické společnosti

DSM: diagnostický a statistický manuál duševních poruch

MKN: mezinárodní klasifikace nemocí

OČTR: orgány činné v trestním řízení

OSPOD: orgán sociálně právní ochrany dětí

LZPS: listina základních práv a svobod

Úvod

Rodina je nejstarší společenská skupina, která je vzájemně spjatá nejrůznějšími vztahy jak uvnitř tak zevně. Význam rodiny jako takové pro společnost je nezastupitelný. Význam rodiny a vztahy v ní jsou nejdůležitější pro zdravý vývoj dítěte a jejích členů. Dítě se do rodiny rodí, přebírá určité vzorce, které mají vliv na celý průběh jeho socializace. Problém nastává, pokud se rodiče o dítě nemůžou, neumějí nebo nechtějí postarat. Mezi důvody, které jsou příčinou těchto jevů, patří hlavně rozpad rodiny jako takové, nezralost rodičů, nezaměstnanost rodičů, psychiatrická nemoc jednoho nebo obou rodičů a vůli neovlivnitelné fakta jako přírodní katastrofy nebo válečné konflikty. Nestálé a problémové osobnosti rodičů v kombinaci s nepříznivými socioekonomickými podmínkami mají výrazný vliv na vznik kriminálního jednání a vůbec páchaní trestních činů na dětech a rodině.

Ve své bakalářské práci se budu věnovat trestním činům proti rodině a dětem dle Hlavy IV trestního zákona a stěžejním tématem mé práce je trestný čin týraní svěřené osoby, kterému se budu věnovat komplexně. Domácí násilí a týraní jsou jevy, které jsou v naší společnosti odjakživa, jen se o nich nemluvilo. Díky různým neziskovým organizacím a vzájemné spolupráci s orgány činnými v trestním řízení se o těchto jevech začalo ve společnosti mluvit nahlas. Různé mediální kampaně, přednášky na školách a obecně prevence pořádané formou vzdělávání a prací s obětí a její rodinou způsobily, že se tyto jevy dostali více do povědomí občanů a nejsou tak tabuizovány, jak tomu bylo v minulosti. Chtěla bych více rozvinout a pospat jednotlivé trestné činy a přispět tak k medializaci a prevenci. Ne vždy oběť ví, že je oběť. Oběti mají častokrát pocit, že to co se jim děje, je normální, nebo že se to děje i v jiných rodinách nebo v horším případě, že si za to můžou samy. Nikdo nemá právo toho druhého vystavovat nelidskému zacházení, ubližovat mu fyzicky či psychicky a zasahovat jakýmkoliv způsobem do jeho integrity. Každá lidská bytost si zaslouží zacházení, které je v souladu s právy člověka a nikdo nemá právo s jinou bytostí jednat krutě a nelidsky.

Úvod mé práce patří ochraně rodiny obecně, která je obsažena v řadě mezinárodních dokumentů a úmluv. Dále práce pojednává o ochraně rodiny v českém právním řádu a mezinárodních dokumentech. Téma jsem pojala jak z juristického hlediska tak kriminologického stručnou charakteristikou jak oběti, tak pachatele trestných činů proti rodině a dětem. Jádro práce je tvořeno výkladem jednotlivých ustanovení s popisem skutkové podstaty a návrhem de lege ferenda. Závěr práce je věnován interdisciplinární spolupráci jednotlivých složek.

Z obsahu mé práce vyplývá, že zkoumám jednotlivé trestné činy proti rodině a dětem jak z hlediska právního, kriminologického tak medicínského a psychologického a zaměřuji se na domácí násilí a týrání. Fenomén domácího násilí a týrání je natolik závažný jev, že si zaslouží komplexní pozornost. Snažím se přispět k prevenci obecně komplexním pojetím tématu. Informuji o možnosti pomoci obětem násilí a týrání. Důraz věnuji také oznamovací povinnosti a budu se snažit demonstrovat jednotlivé formy násilí, týrání a zneužívání na konkrétních případech.

Přikládám rozsudky, statistické údaje a strukturovaný rozhovor s MUDr. Barborou Hirnerovou.

Jako zdravotní sestra chci objasnit tuhle problematiku i po stránce zdravotnického práva, budu se snažit popsat komunikaci s pacientem, který je obětí trestného činu a následně vysvětlit postup co doporučit jak zdravotnickému pracovníkovi tak samotné oběti.

Pevně věřím, že se mi povedlo dosáhnout mnou vytýčených cílů.

1. Ochrana rodiny a dětí

Rodiče v rámci své rodičovské odpovědnosti jsou povinni chránit zájmy dítěte, dohlížet na jeho vývoj a má mu být poskytnutá péče o jeho zdraví, jeho citový, mravní a rozumový vývoj. Rodič je osoba, která má rozhodující vliv na výchovu svého potomka. To, jakým způsobem vedou život rodiče, se větší mírou také odráží na vývoji a následném chování dítěte. Každé dítě je zranitelné a potřebuje ochranu nejen od rodiny ale i od státu. Jak uvádí ministerstvo práce a sociálních věcí České Republiky, dítě potřebuje pro svoji nezralost odpovídající, jak duševní tak tělesnou ochranu. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o SPO“), vymezuje v §1 sociálně právní ochranu jako:

- ochranu práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu
- ochranu oprávněných zájmu dítěte, včetně ochrany jeho jmění
- působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny
- zabezpečení náhradního rodinného prostředí pro dítě, které nemůže být trvale nebo dočasně vychováváno ve vlastní rodině

Každý má právo upozornit na závadné chování dětí jejich rodiče. Dítě, kterého práva byli porušeny, kterého život a vývoj je v ohrožení má právo vyhledat pomoc a obrátit se na orgány sociálně - právní ochrany, pokud je dítě schopné se samo vyjadřovat bez rodičů či jiných zástupců, kteří jsou odpovědní za jeho řádnou výchovu.

Je nepřehledné množství definic rodiny jako takové. Základní definice, ze které vychází množství publikací je, že rodina základní jednotka ze které je složená společnost. Stát je povinen poskytovat rodině ochranu a pomoc. Smyslem ochrany a pomoci jako takové je zájem dítěte, který je vždycky nejdůležitější. Pokud rodič nevykonává řádně své rodičovské povinnosti a je zájem dítěte ohrožen soud má právo rodičovskou zodpovědnost omezit nebo dle stupně závažnosti porušení zájmu dokonce i zbavit.

1.1. Ochrana rodiny v mezinárodních právních dokumentech

Právo na rodinu je jedno ze sociálních lidských práv a jeho ochrana je zakotvena v národních a mezinárodních dokumentech. Základní dokument, který se zabývá ochranou rodiny, je Všeobecná deklarace lidských práv. Všeobecná deklarace lidských práv nepatří mezi závazné právní akty, ale vycházejí z ní další mezinárodní úmluvy, které závazné jsou. Důležitým dokumentem je Mezinárodní úmluva o právech dítěte ze dne 20. listopadu 1989 přijatá v New Yorku, kterou se smluvní státy zavázali, že budou ctít rodinu jako základní stavební jednotku ve společnosti a dostane se jí takové ochrany a pomoci aby dítěti poskytla zdravé a bezpečné prostředí pro růst a vývoj. Jak uvádí úmluva, dítě má být vychovááno v duchu ideálů prohlášených v Chartě spojených národů a to zejména v duchu míru, důstojnosti a snášenlivosti, svobody, rovnosti a solidarity." Úmluvu o právech dítěte Česká republika ratifikovala v roce 1991 a předcházela jí Ženevská deklarace práv dítěte z roku 1924, Deklarace práv dítěte přijatá OSN v roce 1959 a Všeobecná deklarace lidských práv z roku 1948. V článku 3 úmluvy je důležitý pojem „blaho dítěte“. V současné právní úpravě ČR je tento pojem vysvětlen v zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní úpravě dětí, ve znění pozdějších předpisů. Článek 19 úmluvy zdůrazňuje povinnost chránit děti před jakoukoli formou násilí, zneužívání, zanedbávání, týraní či vykořisťování. Dodržování této povinnosti je zaručeno různými sociálními organizacemi a preventivními programy.

Dalším dokumentem je Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech, který byl přijat v New Yorku 19 prosince 1966. V části III a článku 10 pojednává o tom, že smluvní strany paktu uznávají, že ta největší ochrana má být poskytnuta právě rodině, která tvoří základní kámen společnosti a to hlavně po dobu, co odpovídá za péči a výchovu dítěte. Veškerá pomoc a ochrana by měla být činěna všem dětem a mládeži bez rozdílu rasy, pohlaví, náboženského vyznání a obecně poskytována bez jakékoli diskriminace.

Dokumentem, který pojednává o ochraně rodiny je také Mezinárodní pakt o občanských a politických právech v článku 23:

1 „Rodina je přirozenou a základní jednotkou společnosti a má právo na ochranu.“

2. „Uznává se právo mužů a žen uzavřít v přiměřeném věku sňatek a založit rodinu.“

3. „Manželství nebude uzavřeno bez svobodného a plného souhlasu snoubenců.“

4. „Státy, smluvní strany paktu, podniknou vhodné kroky k tomu, aby zajistili stejné práva a povinnosti snoubenců při sňatku, v manželství a při rozvodu. Při rozvodu se rozhodne o nutné ochraně dětí.“

Radou Evropy byla vydána Evropská sociální charta, přijatá dne 18 října 1961 v Turínu. Jménem České a Slovenské federace byla charta podepsána ve Štrasburku dne 27 května 1992. „Užívání sociálních práv by mělo být zajištěno bez diskriminace z důvodu rasy, pohlaví, náboženství, politického názoru, národního původu.“¹ V části II, článek 7 jsou vyjmenovány práva dětí a mladých osob na ochranu, které stanovují minimální věk pro přijetí do zaměstnání, zakazují práci u dětí, které mají povinnou školní docházku, dále stanovují pracovní podmínky u osob mladších 18 let. V článku 16 charty je uvedena definice práva rodiny jako práva na sociální, právní a hospodářskou ochranu. Článek 19 charty pojednává o právě migrujících pracovníků a jejich rodin na ochranu a pomoc.

Členové Rady Evropy 4. listopadu 1950 v Římě podepsali Úmluvu o ochraně lidských práv a svobod, kde je zmíněno zejména v článku 8 právo na respektování soukromého a rodinného života.

1„Každý má právo na respektování svého soukromého a rodinného života, obydlí a korespondence.“

2„Státní orgán nemůže do výkonu tohoto práva zasahovat kromě případů, kdy je to v souladu se zákonem a nezbytné v demokratické společnosti, v zájmu národní bezpečnosti, veřejné bezpečnosti, hospodářského blahobytu země,

¹ *Evropská sociální charta* [online]. [cit. 2022-06-09]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/evropska-socialni-charta>

ochranu pořádku k předcházení nepokojům a zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných."

Všeobecná deklarace lidských práv schválená 10 prosince 1948 obsahuje obecné lidské práva, co se týče vyloženě práv dětí lze uvést čl. 16 odst. 3 „rodina je přirozenou a základní jednotkou společnosti a má nárok na ochranu ze strany společnosti a státu." Také lze uvést čl. 25 odst. 3 „v mateřství a dětství je nárok na zvláštní péči a pomoc pro všechny děti, ať manželské nebo nemanželské všechny požívají stejné ochrany."

Rodinné úpravy obsahují dokumenty přijaté Haagskou konferencí o mezinárodním právu soukromém, kde patří Úmluva o občansko-právních aspektech mezinárodních únosů dětí přijatá 28. října 1980 a Úmluva o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení ze dne 29. května 1993.

Další dokumenty:

- Úmluva o zákazu a okamžitých opatřeních k odstranění nejhorších forem dětské práce

- Evropská úmluva o právním postavení dětí narozených mimo manželství

- Úmluva Rady Evropy o ochraně dětí před sexuálním vykořisťováním a sexuálním zneužíváním

- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/92/EU ze dne 13. prosince 2011 O boji proti pohlavnímu zneužívání a pohlavnímu vykořisťování dětí a proti dětské pornografii

- Doporučení Rady Evropy o násilí v rodině

1.2 Ochrana rodiny v českém právním řádu

V této kapitole práce se budu věnovat ochraně rodiny a dětí na národní úrovni se zaměřením na domácí násilí, týraní a zneužívání. V současné době spočívá ochrana obětí domácího násilí a týraní na orgánech činných v trestním řízení což je Policie České Republiky, soudy a státní zastupitelství a centrech, které poskytují pomoc obětem. Do roku 2004, kdy proběhla dřívější novelizace trestního zákoníku, bylo domácí násilí sankcionováno pouze v mezích přestupku

dle zákona č. 200/1990 Sb., ve znění pozdějších předpisů, §49 jako přešupek proti občanskému soužití. Tlak veřejnosti a neustálý nárůst násilí a konfliktů v domácnostech, kolikrát končící těžkým ublížením na zdraví si vyžádal změnu v trestním právu. 1. června 2004 vstoupil v platnost §215 a) TrZ, v dnešním trestním zákoníku §199 - týraní osoby ve společném obydlí. Ochrana před domácím násilím, týráním a zneužíváním v českém právním řádu je v první řadě zakotvena v Ústavě české republiky a v Listině základních práv a svobod (dále jen, LZPS") - jako základní právo svobody. Právní úprava této problematiky má však daleko starší kořeny, které sahají až do 19. století. Zákon č. 117/1852 ř. z „O zločinech, přečinech a přešupcích se zabývá problematikou násilí v domácnosti v §413, který říká, že jest přešupkem zlé nakládání při domácí kázní, zlou kázní zákon definuje jako špatné nakládání s dětmi, poručenci, manželem, manželkou žáky, čeledními a trestá se to jako přešupek." ² 1 srpna 1950 nabyly účinnosti zákon č. 86/1950 Sb., ve znění pozdějších předpisů, který říšský zákon nahradil. Zákon č. 86/1950 Sb., ve znění pozdějších předpisů pojednává o trestních činech proti rodině a mládeži v §206 - §215 hlava V. Tento zákon byl zrušen v roce 1961, kdy nabyly účinnosti zákon č.140/1961 - trestní zákoník. Táto novelizace pojednává o trestních činech proti dětem a rodině v hlavě VI a obsahovala nový §214 - zvláštní ustanovení o účinné lítosti v rámci §213 - zanedbání povinné výživy, které uvádí, trestnost zaniká, jestliže trestní čin neměl trvalé, nepříznivé následky a pachatel svou povinnost splnil dodatečně dříve, než soud prvního stupně vyhlašoval rozsudek." ³

Ochrana rodiny v českém právu vychází z národních dokumentů a z mezinárodních dokumentů, kterými je Česká Republika vázaná. V první řadě bych zmínila Ústavní zákon č.1/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů (dále „ÚS") hlava I čl. 4, který deklaruje, že základní práva a svobody jsou pod ochranou soudní moci. Jak národní tak mezinárodní dokumenty vycházejí především z Listiny základních práv a svobod, která zaručuje ochranu dětí a mladistvých. Lidské práva, které se vztahují právě k tematice ochrany rodiny a dětí jsou

² Zákon č. 117/1852 ř.z. o Zločinech, přečinech a přešupcích.

³ Zákon č. 140/1961Sb., ve znění pozdějších předpisů.

obsaženy zejména v hlavě II, oddílu prvním a sociální práva jsou k nalezení v hlavě IV listiny.

Co se týče ochrany rodiny je za potřeby zmínit o sociální právo České Republiky a systém sociálního zabezpečení a sociální politiky. Pod pojem sociální zabezpečení spadá nemocenské pojištění a státní sociální podpora. Státní sociální podpora je zaručená občanům či už jednotlivcům nebo rodinám, které se dostali do nepříznivé sociální situace. Státní podpora je vyplácená ve formě státních sociálních dávek dle příjmu konkrétní rodiny.

Co se týče ochrany rodinných vztahů, obecně první ucelenou komplexní úpravu spatřujeme v poslaneckém návrhu č. 828 z roku 2004, kterého výsledek byl zákon č. 135/2006 Sb., ve znění pozdějších předpisů - zákon o ochraně před domácím násilím, kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím a týráním. V §273b, zavedl výkon rozhodnutí o vykázání ze společného obydlí a zákaz navozování kontaktů s oprávněnými po nařízení předběžného opatření soudem. „Návrh tohoto zákona vypracovala expertní skupina Aliance proti domácímu násilí, která vznikla na půdě Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR v roce 2004 z iniciativy Bílého kruhu bezpečí a Philip Morris ČR a.s. Zákon zavádí systémový, komplexní přístup k prevenci a ochraně před domácím násilím. Upravuje a hlavně propojuje postupy policie, justice a sociálních služeb při řešení případů domácího násilí.“⁴ Aliance proti domácímu násilí byla založena 10. října 2002 z popudu organizace Bílý kruh bezpečí. Podle mého názoru, byl tímto zákonem zaveden velmi důležitý a průlomový institut a to institut vykázání, který umožňuje policistům vykázat osobu ze společného obydlí na deset dnů. Po dobu deset dnů se budou obětem věnovat intenzívně v oblasti psychosociální podpory v intervenčních centrech. Vykázání může ve správním řízení provést orgán činný v trestním řízení - je tím oprávněn každý příslušník Policie České republiky. Pokud se ve věci projednává vyšetřování v trestním řízení, vykázání je oprávněn provést příslušník Policie zařazen v obore kriminální policie a vyšetřování. Po uplynutí deseti dnů, je oprávněná osoba poučena o možnosti podat žádost na vydání předběžného opatření, a pokud je vydáno rozhodnutí o

⁴ *Bílý kruh bezpečí: Kriminalitu zastavit nedokážeme, pomáhat jejím obětem ale umíme!*.
<https://www.bkb.cz>

vykázání, policie provede kontrolu objektu do tří dnů. Je důležité zdůraznit, že je institut vykázání není trestní sankci nebo jinou sankcí, je to pouze preventivní opatření, které má chránit ohrožené oběti na zdraví a životě. Schválení tohoto zákona znamenalo také úpravu dalších právních předpisů a to zákona č. 140/1961 Sb., ve znění pozdějších předpisů TrZ, zákona č. 283/1991 Sb., ve znění pozdějších předpisů O policii České republiky, dále zákona č. 99/1963 Sb., ve znění pozdějších předpisů Občanského soudního řádu, zákona č. 100/1988 Sb., ve znění pozdějších předpisů O sociálním zabezpečení a zákona č. 114/1988 Sb., ve znění pozdějších předpisů o působnosti orgánu ČR v sociálním zabezpečení. Jak uvádějí autorky Voňková a Spoustová, při aplikaci zákona na ochranu před násilím je přípustné zasahovat do sféry soukromého života, pokud je to nezbytné na ochranu zdraví a života a výkon má odvrátit hrozbu nebezpečí. Zásah má být přiměřený a nesmírně důležitá je spolupráce mezi orgány činnými v trestním řízení a orgány na sociálně právní ochranu rodiny a dětí.

2. Obecně k Hlavě IV trestního zákona

Trestní zákoník (dále jen TrZ) je platný zákoník trestního práva hmotného přijatý parlamentem České republiky, vyhlášen ve Sbírce zákonů pod číslem 40/2009 Sb., a vychází z potřeby dodržování mezinárodních smluv, kterými je Česká republika vázána. Trestní zákoník je členěn na obecnou a zvláštní část. Obecná část obsahuje ustanovení, které platí pro všechny trestné činy a vymezuje základní pojmy jako například co je trestný čin, podmínky trestní odpovědnosti, sankce, které lze za trestný čin uložit. Zvláštní část obsahuje výčet trestních činů, které jsou uspořádaná do 13 hlav. Trestné činy proti dětem a rodině jsou uvedeny v Hlavě IV TrZ. Český právní řád neobsahuje jednoznačnou definici rodiny. V české republice bylo rodinné právo upraveno zákonem o rodině z roku 1963.

S účinností od 1. ledna 2014 došlo k přijetí nového občanského zákoníku, který obsahuje i právní předpisy včetně zákona o rodině. Jiří Odehnal definoval rodinu jako nejuniverzálnější socializační činitel, který dává jedinci určité vzory, které formují jeho osobnost a připravují ho na plnění společenských rolí. Rodina je skupina osob spjatých pokrevními svazky, manželstvím nebo adopcí.

„Velký sociologický slovník vymezuje rodinu jako původní a nejdůležitější společenskou skupinu a instituci s hlavními funkcemi reprodukce, výchovy, socializace a přenosu kulturních vzorů.“⁵ Důležitým pojmem, který je potřeba uvést je pojem dítě. Pojem dítě je vysvětlen v zákoně o sociálně právní ochraně, který vychází u úmluvy o právech dítěte. „Podle čl. 1 úmluvy se dítětem rozumí každá lidská bytost mladší 18 let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve.“⁶ Zletilost je definována občanským zákoníkem jako stav, který vzniká dovršením osmnáctého roku věku, zletilosti lze nabýt dříve, nejdříve od 16 let věku uzavřením manželství. V České republice je vymezení dítěte občanskoprávní a trestně právní. Občanský zákoník vymezuje svéprávnost dosažením zletilostí a v rámci trestního práva se rozumí dítětem osoba mladší 18 let, není-li uvedeno jinak. Dítě má nárok na fyzický, duševní, morální, duchovní a společenský rozvoj v zdravé a plnohodnotné rodině. Každé dítě má právo na svobodu pohybu, na zachování a respektování své integrity a důstojnosti. 4. září 2017 byla vytvořena koncepce rodinné politiky, kterou zpracovalo ministerstvo práce a sociálních věcí (dále jen „MPSV“) ve spolupráci s odbornou komisí pro rodinnou politiku. Koncepce se zaměřuje na různé směry a podporu rodin v České republice. Dítě má právo na život, jeho příznivý vývoj, na život v rodině a rodičovskou péči a na vzdělání. Sociálně právní ochrana zastoupená státem a organizacemi státními i nestátními poskytuje ochranu dítěte před tělesným či psychickým násilím, týráním, zneužíváním a zanedbáváním.

⁵ PETRUSEK, M., H. MAŘÍKOVÁ a A. VODÁKOVÁ. *Velký sociologický slovník*, Praha: Karolinum, 1996, str. 940

⁶ *Definice dítěte dle úmluvy o právech dítěte: Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. [cit. 2022-06-09]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/>

3. Výklad jednotlivých ustanovení Hlavy IV TrZ

V této kapitole se budu věnovat výkladu jednotlivých ustanovení Hlavy IV TrZ s vymezením základních pojmů ke každému ustanovení, rozeberu skutkovou podstatu a přidám svůj názor *de lege ferenda* opírající se o odbornou literaturu. Kapitulu začnu charakteristikou pachatele a oběti trestného činu. Charakteristika je obecná, protože jak črty pachatele, tak črty oběti mají hodně společných znaků pro všechny trestné činy obsažené v této části TrZ.

Charakteristika oběti a pachatele trestných činů proti rodině a dětem

Charakteristika oběti domácího násilí

„Obětí se rozumí fyzická osoba, které bylo nebo mělo být trestním činem ublíženo na zdraví, způsobená majetková nebo nemajetková újma nebo na jejíž úkor se pachatel trestným činem obohatil“. ⁷ Neexistuje žádný, přesně vymezený profil oběti domácího násilí. Žádná z věd, ani sociologie, psychologie či právo nedefinují oběť domácího násilí podle určitých šablon. Je důležité podotknout, že obětí domácího násilí se může stát kdokoli – bez rozdílu věku, pohlaví, společenského statusu může to být introvert, nebo člověk na první pohled nesmírně družný a společenský. Literatura uvádí, že ženy tvoří 92 až 98% obětí domácího násilí. Děti tvoří spolu se ženami nejpočetnější skupinu právě pro svou zranitelnost a neschopnost se bránit. Statistiky uvádějí, že až 69 % dětí je přítomné u domácího násilí. Co se týče mužů, tak muži tvoří 2 až 5% obětí domácího násilí, ale zde je potřeba uvést, že muži se málokdy přiznají k tomu, že jsou vystavováni násilí. Mužská role ve společnosti není akceptovatelná jako role oběti. Tahle skupina je tudíž vysoko latentní. Další latentní skupinu tvoří senioři, kteří málokdy zveřejní domácí násilí, dle dostupných statistik trpí domácím násilím 3 až 5% osob ve věku nad 65 let. Bohužel, jsou senioři velice často oběti svých vlastních dětí, což je pro ně nesmírně bolestný fakt, o kterém raději mlčí. Poslední skupinu tvoří zdravotně postižení, kde nejsou dostupné přesné statistické údaje z důvodu, že trestný čin se mnohdy dostane na

⁷ §2 zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů. [cit. 2022-06-09].

veřejnost až jako tragický čin, kde násilí mělo smrtelné následky. Neexistuje žádný společný rys podobný všem obětem domácího násilí. To co oběti spojuje, jsou společné pocity a způsob prožívání dané situace. U obětí domácího násilí převládá pocit bezmoci, sebe obviňování a strach. Oběti často omlouvají chování pachatele a věří tomu, že to co prožívají, si zaslouží. Oběť postupem času začne věřit tomu, že se situace zlepší, že se vše obrátí k lepšímu, což je typické téměř pro všechny oběti domácího násilí. Oběť si na situaci, která se děje navykne a časem ji přijde bohužel, normální. Muži jsou častěji vystaveny psychickému násilí, fyzické je výjimečné, ženy naopak fyzickému a sexuálnímu násilí.

Charakteristika dětských obětí

Dítě je dle zákona považováno za zvlášť zranitelnou oběť právě pro svoji bezmocnost a nemožnost se bránit. Týrané a zneužívané dítě není často schopné si právě pro svojí zranitelnost a bezmocnost přivolat pomoc. Dalším faktorem je strach z následků, které můžou nastat ze strany pachatele, kterým je velmi často právě rodinný příslušník a ze „žalování.“ Dítě vůči takovému pachateli, který je rodinný příslušník přechovává silné citové vazby a také existenční závislost. Co se týče osobnostních rysů, které jsou společné týraným a zneužívaným dětem jednoznačně tam patří izolace. Týrané a zneužívané dítě se izoluje od kolektivu, nemá kamarády, těžko navazuje nové přátelství a často má zhoršený prospěch. Také může nastat opační situace a to je ta, že týrané a zneužívané dítě je agresor, šikanuje slabší děti, protože napodobuje to, co samo doma přežívá. Dítě, které je svědkem násilí často v pozdějším věku přebírá a aplikuje naučené vzorce chování ve škole na spolužáky a v dospělosti na své vlastní děti. Týrané a zneužívané děti často utíkají z domova, nechodí do školy, což je často spouštěč pozdějšího kriminálního chování.

Pachatel domácího násilí

Následující text se soustředí na popis osobnosti pachatele domácího násilí. Rozhodla jsem se věnovat pozornost právě tomuto trestnému činu pro vysokou latentci a určitými shodami v osobnostních charakteristikách s pachateli týraní a zneužívání. Po legislativní stránce může být pachatelem domácího násilí pouze osoba, která je ve vztahu k oběti osoba blízká. Níže si probereme některé typologie osobnosti pachatele. Nejdřív bych uvedla typologii sociologickou, psychologickou a biologickou.

Biologická typologie je příkladem teorie C.Lombros o tzv. rozeném zločinci, kde pachatelé disponují určitými morfologickými znaky, které jsou pro ně společné.

Psychologická typologie popisuje, že osobnostní rysy pachatelů nejsou totožné, jedna skupina pachatelů vykazuje rysy jako dominance, agresivita, impulzivita pocit soustavné kontroly a druhá skupina pachatelů tvoří pachatelé s nízkým sebevědomím, podezřívavý, často sami oběti domácího násilí.

Sociologická typologie se soustřeďuje na sociální prostředí pachatele, hodnoty, které vyznává a prostředí, které na pachatele působilo.

Týrané osoby rozdělili pachatelé do osmi skupin a to špatný otec, lhář, vyděrač, sexuální násilník, pán domu a psychický utlačovatel, surovec a žárlivec. V praxi jsou časté kombinace těchto typů. Co se týče výskytu jednotlivých typů v ČR, dle údajů obětí domácího násilí, pravděpodobně převládá vyděračský surovec kombinující psychické a fyzické týraní.

Čírtková uvádí dělení pachatelů na základě Minneapolis experimentu, který byl proveden v roce 1982 L. W. Shermanem. Výsledkem výzkumu je dělení pachatelů do dvou skupin a to podle společenského postavení a sociálního ukotvení. Domácí násilník s dvojí tváří je první typ pachatele. Na veřejnosti se chová konformně, má zdvořilé vystupování a násilí prokazuje v soukromí. Tento typ pachatele je typický pro střední a vyšší vrstvu. Druhý typ pachatele je sociálně problémový násilník, který se vyskytuje v rodinách nižších vrstev, inklinuje k alkoholu a návykovým látkám.

3. 1 § 194 TrZ – Dvojí manželství

3.1.1 Vymezení základního pojmu manželství

Sociologická encyklopedie definuje manželství jako relativně trvalé, emocionální, intelektuální a sexuální soužití se společným hospodařením. Svazek je stvrzován institucí – církví nebo státem. Český právní řád definuje pojem manželství v § 655 Obč. Zák., jako trvalý svazek muže a ženy, který vzniká úplným souhlasem vůle muže a ženy, kteří hodlají vstoupit do manželství. Základní funkcí manželství je založení rodiny a řádná výchova dětí. Zákon o rodině v §11 v Hlavě II pojednává o neexistenci a neplatnosti manželství. Manželství nemůže být uzavřeno se ženatým mužem nebo vdanou ženou nebo s osobou, která uzavřela partnerství, pokud toto partnerství pořád trvá.

Český právní řád rovněž rozlišuje pojmy „zdánlivé“ a „neplatné“ manželství. Zdánlivé manželství je charakterizováno nesplněním zákonem daných náležitostí, na kterých daný zákon trvá nebo pokud jeden z manželů nevstoupil do manželství dobrovolně nebo nebyly splněny všechny náležitosti u církevního sňatku. Manželství považujeme za neplatné z důvodů nedostatečného věku, dále v případě, že jedinec je omezen na svéprávnosti nebo v případě, že jeden z manželů je už v jiném manželství nebo registrovaném partnerství.

3.1.2 Skutková podstata trestného činu obecně

Na úvod bych objasnila pojem skutková podstata. „Skutková podstata trestného činu je jedním z formálních znaků trestného činu. Jde o právní normu vyjadřující typové znaky trestného činu uvedené v trestním zákoně.“ Skutkovou podstatu trestného činu tvoří objekt, objektivní stránka, subjekt a subjektivní stránka trestného činu. Objekt trestného činu je obligatorní (povinný) znak skutkové podstaty a rozumíme ním společenské vztahy, hodnoty a zájmy chráněné trestným zákonem.

Objekt rozlišujeme na obecný a rodový, druhový nebo skupinový a individuální. Zájmy, vztahy a hodnoty chráněné trestným zákonem označujeme jako objekt obecný. Druhový (skupinový) objekt vychází z jednotlivých hlav

zvláštní části TrZ a je tvořen znaky, které jsou typické pro určité skupiny trestných činů. Individuální objekt určuje, které vztahy konkrétně chrání jednotlivé ustanovení zákona. Objektivní stránka trestného činu charakterizuje způsob jednání, jakým byl spáchán trestný čin a následky, které spácháním vznikli. Objektivní stránku trestného činu tvoří obligatorní znaky, kam patří jednání, následek a příčinný vztah mezi jednáním a následkem. Obligatorní znaky musí být naplněny v každé skutkové podstatě daného trestného činu. Jednáním rozumíme projev vůle ve vnějším světě a za jednání bývá považováno konání nebo opomenutí. Následkem rozumíme porušení či ohrožení hodnot, které jsou objektem trestného činu. Fakultativní (nepovinné) znaky skutkové podstaty trestného činu, které charakterizují objektivní stránku trestného činu, jsou místo spáchaní, čas a účinek.

Dalším povinným znakem skutkové podstaty je subjekt neboli pachatel trestného činu. Podle českého právního řádu je subjektem trestného činu fyzická osoba, která musí být v době spáchaní trestného činu příčetná a dovršila patnáctý rok svého věku, nebo právnická osoba (§9 zákona č. 418/2011 Sb., ve znění pozdějších předpisů, zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim). U pachatelů trestných činů proti rodině a dětem není vyžadována zvláštní povinnost či způsobilost.

Subjektivní stránka trestného činu má povinnou složku, kterou je zavinění a zavinění musí být přítomné u každé skutkové podstaty. Nepovinnou složkou, která je součástí některých skutkových podstat, je například pohnutka pachatele. Zavinění, je popisováno jako vnitřní psychický stav pachatele ke skutečnostem, za jakých byl spáchán trestný čin. Trestný čin aby byl, trestný je potřeba úmyslu, pokud zákon nestanoví výslovně, že postačuje zavinění z nedbalosti.

3.1.3 Skutková podstata trestného činu dvojí manželství

„Kdo za trvání svého manželství uzavře manželství jiné, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta. Stejně bude potrestán ten, kdo uzavře manželství s osobou, která již je v manželství jiném.“⁸ Objektem tohoto trestného činu je institut monogamie – manželství pouze dvou lidí, mezi jednou ženou a jedním mužem.

⁸ § 194 odst. 1. a 2. TrZ. [cit. 2022-06-09].

Nový občanský zákon zakazuje uzavřít manželství tomu, kdo uzavřel jiné registrované partnerství či manželství, které trvá. Jak uvádí Jelínek, když uzavře manželství osoba v registrovaném partnerství, nejedná se o trestní čin dvojího manželství ale o neplatné manželství. Objektivní stránka je naplněna uzavřením tzv. bigamického manželství, které vzniká mezi osobami, z nichž je jedna již v manželství jiném. Subjekt je ten, kdo sám není manželem, avšak úmyslně uzavřel manželství s osobou, která již v jiném manželství je. Subjektivní stránku tohoto TČ tvoří úmysl. Další podmínkou je, že první manželství trvá.

3.1.4 Návrhy de lege ferenda

Samotná úprava tohoto TČ je dostatečná. Zákon postihuje pouze ty, kteří úmyslně uzavřou manželství s někým, kdo již v jiném manželství setrvává. Otázkou k diskuzi je institut registrovaného partnerství. Vlastně jediným „trestem“ je pouhá neplatnost manželství. Řada odborníků se domnívá, že by bylo vhodné, aby zákonodárce zahrnul do trestní úpravy dvojího manželství také institut registrovaného partnerství.

3.2 § 195 TrZ – Opuštění dítěte nebo svěřené osoby

3.2.1 Vymezení základních pojmů

Definice dítěte vychází z čl. 1 Úmluvy, kde se dítětem rozumí každá lidská bytost mladší 18 let.

Opuštění je stav, kdy je dítě nebo svěřená osoba ponechána svému vlastnímu osudu, hrozí jí nebezpečí újmy na zdraví nebo i smrt.

Svěřenou osobou rozumíme osobu, která z důvodů věku nebo nízké mentální vyspělosti není schopná ovládnout své jednání a posoudit následky tohoto jednání. Mluvíme nejčastěji o dětech a osobách stížených duševní poruchou. Za svěřenou osobu je považována osoba v ústavě, pečovatelském domě nebo jiné obdobné instituci, kde je personál povinen o ní pečovat.

3.2.2 Skutková podstata trestného činu opuštění dítěte nebo svěřené osoby

„Kdo opustí dítě nebo jinou osobu, o kterou má povinnost pečovat, a která si sama nemůže opatřit pomoc a vystaví ji tím nebezpečí smrti nebo ublížení na zdraví, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až tři léta. Trestní sazba jeden rok až pět let bude hrozit tomu, kdo se dopustí tohoto činu na dítěti mladším tří let, opětovně nebo nejméně na dvou osobách.“⁹

TrZ chrání hlavně požadavek zajištění řádné péče, zajištění výkonu rodičovské odpovědnosti, opatrovnictví či péče dospělé osoby. „Pachatelem tohoto TČ může být pouze osoba, která pečuje o dítě nebo jinou osobu. Ta povinnost může vyplývat jak ze zákona, tak z rozhodnutí soudního orgánu, ale může vzniknout i na základě dohody. Nejčastěji tedy půjde o rodiče, poručníka, pracovníka ústavu, pěstouna a další.“¹⁰ Dřívější trestní zákon v §212 opuštění dítěte neobsahoval ve svém znění institut svěřené osoby. Nová úprava chrání zájmy i dospělé osoby, která pro stáří, nemoc, těžkou invaliditu nebo opoždění mentální vývoj se není schopna sama o sebe postarat. Subjektem je ten, kdo opustí dítě nebo jinou osobu o kterou má povinnost pečovat a vystaví ji tím nebezpečí ohrožení života nebo smrti. Objektem tohoto TČ je řádná výchova a výživa dětí a jiných osob, které se o sebe nemůžou či nevědí postarat. Jednání může spočívat v konání (pachatel odnese dítě nebo svěřenou osobu na opuštěné místo a tam ji ponechá) nebo v opomenutí (pachatel nedopraví dítě nebo svěřenou osobu z takového místa do bezpečí a ponechá ji tam). Pachatelem je ten, kdo má povinnost o takovou osobu pečovat. Co se týče subjektivní stránky TČ je potřeba úmyslné jednání. Spolu s úmyslem musí být potvrzené ohrožení dítěte nebo svěřené osoby na životě nebo zdraví. Kvalifikovaná skutková podstata podmiňující použití vyšší trestní sazby je založena na přítomnosti způsobení těžké újmy na zdraví, smrti, dále pokud je opuštěno dítě mladší tři roky, nebo spáchaní skutku opakovaně nebo nejméně na dvou osobách.

⁹ § 195 odst. 1 TrZ. [cit. 2022-06-09].

¹⁰ ŠPECIÁNOVÁ, Šárka. *Ochrana týraného a zneužívaného dítěte*, Praha: Linde, 2007, str. 51-52

3.2.3 Úvahy de lege ferenda

Z dostupných policejních statistik plyne, že se nejedná o tak častý TČ v naší společnosti. Ve většině případů je pachatelem matka dítěte. Dalo by se předpokládat, že pokud se matka takového TČ dopustí, může to mít za následek páchání jiných TČ v budoucnu například ohrožení mravní výchovy dítěte nebo zanedbání povinné péče. Ze studia literatury, která se takovým kriminálním jednáním zabývá, usuzuji, že se jedná o vysoce rizikové chování, které je jakousi pře dispozicí k dalšímu páchání trestní činnosti. Je potřeba brát do úvahy možné zkratovité jednání v afektu vlivem tíživé rodinné nebo osobní situace. Při recidivě by bylo vhodné uložit povinné psychiatrické léčení nebo denní stacionář jako intervenci k dalšímu kriminálnímu jednání.

3.3 § 196 TrZ Zanedbání povinné výživy

3.3.1 Vymezení pojmu povinná výživa

Zabezpečení povinné výživy je zjednodušeně řečeno zajištění živobytí jiného člověka. Nejedná se pouze o výživu jako takovou ale o další náklady jakými jsou ošacení, zajištění zájmů dítěte, školní pomůcky a vzdělání obecně. Vyživovací povinnost není chápána jen jako zajištění hmotných prostředků, jedná se také o zajištění bydlení a vzdělávání.

3.3.2 Skutková podstata trestného činu zanedbání povinné výživy

„Kdo neplní byť i z nedbalosti svou zákonnou povinnost vyživovat nebo zaopatřovat jiného po dobu delší než čtyři měsíce, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta.“¹¹ Pachatel se dopustí TČ zanedbání povinné výživy v případě, že neplní svojí povinnost vyživovat a zaopatřovat. Vyživovací povinnost

¹¹ § 196 *ost.* 1 *TrZ*. [cit. 2022-06-09].

je mezi rodiči a dětmi, mezi předky a potomky a mezi manželem a rozvedeným manželem. Objektem TČ je nárok na výživu a ochrana rodinných vztahů mezi osobami, které mají mezi sebou vyživovací povinnost. Jak uvádí Jelínek, povinnost vyživovat plyne automaticky ze zákona, není potřeba rozhodnutí soudu. Úprava výše výživného a vůbec otázka zda dotýčný vyživovací povinnost má je v gesci soudu dle §9 odst. trestního řádu – řešeno jako předběžná otázka v občanskoprávním řízení. Možnosti dotýčného platit posuzuje soud v trestném řízení důkazem ze spisu, z kterého vycházel soud v občanskoprávním řízení. Objektivní stránka TČ je charakterizována neplněním povinnosti i z nedbalosti nebo úmyslným s vyhýbáním plnění vyživovací povinnosti. §196 odst. 2 obsahuje ve svém znění vyhýbání se plnění zákonné povinnosti, kdy pachatel záměrně povinnosti neplní, oddaluje, nebo cíleně maří vymáhání nároku na výživné zatajováním se, neustálými změnami zaměstnání nebo úmyslnou nezaměstnaností. Předpokladem trestnosti pachatele je, že povinná osoba musí být schopna výživné plnit. Vyživovací povinnost mezi manžely vzniká dnem uzavření manželství, vyživovací povinnost vůči rozvedenému manželovi vzniká soudním rozhodnutím. Tento TČ může být spáchán úmyslně i z nedbalosti. TČ vyhýbání se plnění vyživovací povinnosti dle §196 odst. 2 TrZ je možné spáchat pouze úmyslně. Kvalifikovaná skutková podstata tohoto TČ je charakterizována zanedbáním povinné výživy a vystavením oprávněné osoby nebezpečí nouze. U nebezpečí nouze postačuje naplnění hrozby, není potřeba, aby stav reálně nastal. Kvalifikována skutková podstata je charakterizována speciální recidivou pachatele, nebo pokud byl pachatel za tento TČ v posledních třech letech odsouzen nebo potrestán. Subjektivní stránka TČ má podobu jak úmyslu tak spáchaní z nedbalosti, u TČ vyhýbání se vyživovací povinnosti je nutný úmysl. Neplatiči výživného byli novelou trestního zákoníku účinnou od 1. října 2012 nucení přimět u neplnění vyživovací povinnosti trest odnětí oprávnění k řízení motorových vozidel. Toto opatření ukládají soudy často v případech, kdy hrozí, že pachatel bude mařit nebo ztěžovat výkon povinnosti. Jedná se o zákaz činnosti sui generis - odebrání řidičského oprávnění nijak nesouvisí s trestnou činností neplacení výživného.

3.3.3 Návrhy de lege ferenda

Při studiu odborné literatury jsem se sekala občas s názorem, že trestní úprava tohoto TČ je přehnaná. Někteří odborníci se shodují, že by stačila úprava v rámci práva soukromého a že tento TČ není natolik společensky škodlivý, aby podléhal sankcím v rozsahu trestního práva. Zásadní problém může být ten, že nedochází k přímému vymáhání výživného od pachatelů. Pokud pachatel není schopen výživné platit, uplatňuje se institut náhradního výživného, kde dlužné výživné vyplácí stát. V praxi končí často pachatele s podmíněným trestem s tím, že docházejí pravidelně na probační úřad, ale pořád nejsou donuceni plnit svojí povinnost. Dle mého názoru, odebrání řidičského oprávnění jako pohrůžka je dostatečná, protože pachatel častokrát omezován ve výkonu práce. Setkala jsem se s názorem, že by bylo vhodné zavést vymáhání výživného formou exekuce, odstavení účtu či zabráním majetku. Pokud by tyto kroky nedonutili plnit povinnost, teprve pak by se mělo přistoupit k trestnímu řízení. Při studiu literatury jsem narazila na názor, že zavedení veřejně prospěšných prací, kde by výdělek za tuhle práci byl odváděn na dlužné výživné. Otázkou by byla pak implementace do praxe. Dle dostupných statistik má v posledních letech klesající tendenci. Pachatelé jsou ve velké míře recidivisté. „V posledních pěti letech byl každoročně počet recidivistů okolo dvou třetin celkového počtu stíhaných osob.“¹² Ze statistik vyplývá, že za tento trestný čin je odsouzeno každoročně přibližně 9000 osob.

3.4 §198 TrZ Týrání svěřené osoby

3.4.1 Vymezení základního pojmu týrání

Státní zdravotní ústav České Republiky definuje týrání jako úmyslné, násilné chování vůči jiné osobě, nejčastěji rodiče vůči dítěti. Je to jakékoliv nakládání s jinou osobou, které se vyznačuje určitým stupněm hrubosti, bezcitnosti a trvá většinou delší dobu. Má podobu fyzického nebo psychického ubližování oběti. Týrání pociťuje daná osoba jako těžké příkoří. „Nevyžaduje se, aby u svěřené

¹² *Statistika kriminalistické policie ČR*. 2015 [cit. 2022-06-09].

osoby vznikli následky na zdraví, ale musí jít o jednání, které týraná osoba pro jeho krutost nebo bolestivost pocituje jako těžké příkoří (například pachatel nechával dítě svěřené jeho péči často a po dlouhou dobu klečat i s předpaženýma rukama, surově je bil a nedával mu řádně najíst, nebo ponechával týranou osobu v chladném prostředí bez nutného oblečení apod.)“¹³ Pachatelem trestného činu týrání svěřené osoby může být jen ten, kdo má k týrané osobě povinnost péče nebo výchovy, nejčastěji jsou to rodiče, příbuzní, učitelé, vychovatelé, známí rodičů oběti nebo může být pachatelem osoba, která dítě fakticky převzala do péče a jedná se o druha nebo manžela či partnera matky, který není biologickým rodičem dítěte, jestliže byl pověřen pomáhat při výchově. Zákon poskytuje ochranu jednak nezletilým osobám a dále všem osobám, které jsou odkázaní na péči jiných osob, kterým plyne povinnost pečovat ze zákona, soudního rozhodnutí nebo smlouvy. Obětí může být rovněž osoba, která je odkázaná na péči jiné osoby z důvodu invalidity, stáčí či mentální retardace a nemůže se o sebe postarat.

3.4.2 Skutková podstata trestného činu týrání svěřené osoby

„Kdo týrá osobu, která je v jeho péči nebo výchově, bude potrestán odnětím svobody na jeden rok až pět let.“¹⁴

„Objektem tohoto trestného činu je zájem společnosti na ochraně osob, které jsou vzhledem ke svému věku nebo z jiného důvodu v péči nebo výchově jiných.“¹⁵ Objektivní stránka TČ je založena na tom, že pachatel týrá osobu, která je v jeho péči nebo výchově. Okrajově uvedu rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích, sp. zn. 3 To 364/2000, ve kterém soud rozhodl, že fyzické trestání nezletilých menší intenzity za nesplnění úkolu, který je přiměřen věku a vyspělosti nezletilého nenaplnuje skutkovou podstatu tohoto TČ. Z hlediska subjektivní stránky TČ se jedná o úmyslný trestný čin.

¹³ MARTINKOVÁ, M. a R. MACHÁČKOVÁ. *Vybrané kriminologické a právní aspekty domácího násilí*, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2001, str. 69

¹⁴ §198 odst. 1 TrZ.

¹⁵ Jelínek, J. *Trestní právo hmotné obecná část, zvláštní část*, 5. vyd. Praha: Leges, 2016, str. 633

Kvalifikovaná skutková podstata se vyznačuje spácháním tohoto TČ zvláště surovým nebo trýznivým způsobem, pokud je způsobena takovým činem těžká újma na zdraví, pokud spáchá tento TČ na dvou osobách nebo je páčán po delší dobu. Trestní sazba je v tomto případě stanovena na dvě až osm let. Odnětím svobody na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán, pokud způsobí tímto činem těžkou újmu na zdraví nejméně dvou osob nebo smrt. §198 TrZ odst. 2 obsahuje pojem „zvláště surový způsob.“ „Zvláště surový způsob je způsob, který se v porovnání s obdobnými TČ tohoto druhu vymyká svojí bezcitností, hrubostí nebo následky. Například se může jednat o pálení rukou dítěte nad plamenem sporáku, pálení žehličkou na břicho týrané osoby, polití genitálu týrané osoby kyselinou nebo opakované mučení oběti ve smyslu bití a kopání do modřin a ran, které nejsou ještě zhojeny.“¹⁶Předchozí zákoník č. 140/1961 Sb. stanovil jako okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby spáchání TČ týraní na minimálně tří osobách. Tehdejší úprava stanovuje nejméně dvě osoby. Kvalifikovaná skutková podstata obsahuje také pojem „zvláště trýznivý způsob“. Jedná se o jednání, kdy je oběť vystavena bolesti, která je na hranici snesitelnosti, může trvat i kratší dobu a postačí zavinění z nedbalosti. Co se týče souběhu, tak při úmyslném způsobení těžké újmy na zdraví což je okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby se pachatel zároveň dopouští týraní svěřené osoby dle §198 TrZ a těžkého ublížení na zdraví dle §145 TrZ. Pokud pachatel způsobil týráním těžkou újmu na zdraví nejméně dvou osob, postačí zavinění z nedbalosti. Pokud pachatel způsobí oběti zranění s následkem smrti, postačí zavinění z nedbalosti. Pokud by bylo prokázáno způsobení smrti úmyslně, pachatel by se dopustil TČ vraždy dle §140 TrZ v souběhu s TČ týraní svěřené osoby podle §198 TrZ.

¹⁶ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II. §140 až 421*. Praha: C.H.Beck, 2010, str. 1744

3.4.3 Návrhy de lege ferenda

Za největší problém pokládám fakt, že velká část případů týrání zůstává neobjasněna a nevyšetřena. Tento fakt, je však problémem společnosti jako takové, nikoli zákonodárce. Oznamovací povinnost je určitě významný krok v legislativě. S účinností od 1. 1. 1994 platí ohledně trestného činu týrání svěřené osoby oznamovací povinnost, jakož i povinnost překazit jeho páchání. To lze učinit i včasným oznámením. Ten, kdo tuto povinnost nesplní, se sám dopouští trestného činu (s trestní sazbou až na tři léta odnětí svobody). Oznámení je nutno učinit orgánům činným v trestním řízení - policii nebo státnímu zastupitelství. Oznamovatel je povinen pravdivě sdělit skutečnosti, které týrání dítěte nasvědčují, aniž by odpovídal za to, zda se spáchání činu podaří prokázat. Problém spatřuji v situacích, kde je pachatelem rodič a obětí dítě. Tahle situace je bohužel nejčastější. V takovém případě, se těžce vyvrací jednání rodiče a děti vykazují zvýšenou míru strachu – protože pořád se jedná o rodiče a jiné rodiče dítě nemá. Příbuzní, kteří také mají podezření z týrání, často mlčí. Omlouvají chování rodičů jako tresty za neposlušnost, zlé známky a nechtějí se v těchto situacích angažovat pro rozvraty rodinných vztahů, případné konflikty a interakce s policií ČR v případě vyšetřování. Za největší problém pokládám vysokou latenci případů a sekundární viktimizaci obětí při opakovaných výsleších. Další legislativní problém, který spatřuje řada odborníků je nemožnost fakticky prokázat psychické násilí. Nezanedává žádné viditelné stopy a materiální důkazy prakticky neexistují. U tohoto typu týrání právě spatřuji problém sekundární viktimizace pro nemožnost doložit např. tvrzení lékařskými zprávami jak je tomu u fyzického týrání. Dítě opakovaně dochází k výslechům, čímž s ním šetrně zacházeno, je pořád vystavováno traumatu a často ze začátku zlehčováním situace, kdy je dítěti často podbízena myšlenka, že si něco třeba špatně vyložilo a zveličilo. Dle mého názoru by si tento TČ zasloužil lepší právní úpravu ve smyslu toho, že pojem týrání ani není podrobně v TrZ vysvětlen. Odborné publikace sice pojem týrání definují a do detailu každý typ popisují ale samotný TrZ tento pojem podrobně nevysvětluje.

Díky této úpravě se každoročně spousta případů neobjasní nebo pachatel unikne bez trestu. Některé odborné publikace uvádějí, že by řešením mohla být legislativní úprava týrání jako samotného zákona „Kriminalistické statistiky ukazují, že se nejedná o častý TČ, za posledních 5 let to bylo celkem 842 případů. Polovinu pachatelů tvoří ženy, rovněž polovinu recidivisté.“¹⁷ Je těžké říct, jestli toto číslo odpovídá skutečnosti. Jak jsem uvedla na začátku, velká část případů zůstane neobjasněna a nevyšetřena. Řada odborníků z právního odvětví uvádí, že by se český právní řád mohl třeba inspirovat slovenským trestním řádem, kde se pod pojem týrání zařazuje více skutků, nebo rozšířit skutkovou podstatu nebo týrání svěřené osoby zcela vyjmout a vytvořit nový zákon.

3.4.4 Formy týrání, zneužívání a zanedbávání

3.4.4.1 Tělesné týrání dětí

„Zdravotní komise Rady Evropy v roce 1992 definovala pojem tělesné týrání a to tak, že se jedná o tělesné ubližování dítěti nebo nezabránění utrpení dítěte, včetně úmyslného udušení nebo otrávení dítěte a to tam, kde je určitá znalost či důvodné podezření, že zranění bylo způsobeno anebo že mu vědomě nebylo zabráněno.“¹⁸ Jak uvádí Špeciánová, tělesné týrání se dělí na dvě složky: tělesné týrání aktivní povahy a tělesné týrání pasivní povahy. Tělesné týrání aktivní povahy, které Špeciánová rozděluje na další dvě podskupiny. První podskupinou je tělesné týrání s následky poranění nebo jeho trvalému poškození či dokonce usmrcení. Poranění vzniká nejčastěji v důsledku bití rukou, různými nástroji, kopáním, vytrháváním vlasů a tahání za vlasy, popáleninami, které jsou způsobené nejčastěji cigarety, dále dušení, škrčení, svazování dítěte, opaření horkou vodou, otravy jedy a chemikáliemi. Další podskupinou dle Špeciánové je tělesné týrání dětí, u kterých chybí bezprostřední známky zranění po týrání, ale oběti jsou týráním zasaženy. Nelze opomenout, že k této podskupině patří děti, které jsou vědomě, záměrně vystavovány opakovaným lékařským zákrokům, které jsou mnohdy bolestivé a způsobují nezvratné následky.

¹⁷ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II. Komentář §140 až 42.*. Praha: C.H.Beck, 2010, str. 1744

¹⁸ *Záchranný kruh* [online]. [cit. 2022-05-24]. Dostupné z: <https://www.zachranny-kruh.cz/>

Pasivní formy fyzického týraní „se vyznačují nedostatečným uspokojením alespoň nejdůležitějších tělesných potřeb dětí, a to i v návaznosti na psychické a sociální potřeby.“¹⁹ Do této kategorie spadá jak úmyslné, tak neúmyslné nepečování o dítě nebo opomenutí péče, které má za následek nedostatečný vývoj v mnohých směrech, v krajních případech má za následek smrt. U pasivního týraní se spíše pozornost zaměřuje na následky opomenutí péče, například nedostatky ve výchově a vzdělání, odepírání zdravotní péče a základní hygieny, zdravotní poruchy jako následek nedostatečné stravy. „Fyzické ublížení nebo zanedbávání dítěte mladšího 18 let ze strany osoby odpovědné za dobro dítěte za podmínek, které znamenají, že zdraví nebo blaho dítěte je tímto jednáním poškozováno nebo ohrožováno.“²⁰ Tělesné týraní bývá velice často na začátku prezentováno jako nešťastná náhoda nebo trest za zlé chování dítěte. Jak uvádí Dunovský, tělesné tresty jsou u nás výchovným prostředkem ale hranice, kdy je to výchovný prostředek a kdy trest je těžce zjiřitelná. Vaníčková poukazuje na fakt, že jsou rodiny, kde rodiče mezi sebou zcela běžně v rámci komunikace komunikují agresivně a hrubě a pak jsou rodiče, kteří si na dítěti ventilují svůj hněv a zlost.

Dunovský a kol. Rozdělují následky vzniklé týraním do třech skupin:

1. *Zavřená poranění*: není porušena celistvost kůže. Tenhle typ poranění vzniká nejčastěji tlakem, kontuzí, úderem či nárazem. Patří sem různé typy pohmoždění, při kterém můžeme na kůži spatřovat krevní zabarvení - modřiny. Také sem patří otřes mozku způsoben právě prudkým úderem, vytrhávání vlasů a tahání za vlasy a ušní boltce. V dětském věku je často podezřelý nálezn týraní zlomenina na velmi neobvyklém místě, kterou si dítě nedokáže způsobit samo běžným zraněním. Po častých úderech a kontuzích mají děti opakované zlomeniny žeber a tzv. „chip“, zlomeniny, což jsou zlomeniny vzniklé u dětí mladších dva roky, které vznikají nepřiměřeným tahem stehenní kosti. Osobitou kapitolou poranění, které mají velice často zdravotní následky do dospělosti, případně končí smrtí, jsou poranění hlavy neboli kraniocerebrální poranění. „Kraniocerebrální poranění představují různé typy ran - většinou tržné, zhmožděné

¹⁹ ŠPECIÁNOVÁ, Šárka. *Ochrana týraného a zneužívaného dítěte*. Praha: Linde, 2007, str. 21

²⁰ MUFSONOVÁ, S. *O týraní a zneužívání*. Praha: NLN - Nakladatelství lidové noviny, 1996, str. 35

nebo řezné,²¹ Poranění hlavy vznikají nejčastěji třesením a mají za následek v častých případech subdurální hematom (krvácení v mozku mezi tvrdou a měkkou plenou) od nárazů, praštění o zeď, o podlahu, mrštěním. Literatura uvádí, že oběti poranění hlavy jsou nejčastěji děti ve věku tři až osm měsíců věku. Druhou nejčastější příčinou smrti jsou poranění nitrobřišních orgánů.

2. Otevřená poranění, při kterých je typické porušení celistvosti kůže nebo orgánů, kterého výsledkem je krvácení. Patří, jsem různé typy ran - tržné, bodné, sečné, řezné a rány po kousnutí. Smrtelnou komplikací bývá šok z vykrvácení. Do této kategorie patří také popáleniny. Časté jsou popáleniny od vařící vody, cigaret, lana, kterým je dítě přivazováno. Popáleniny nejčastěji spatřujeme na horních a dolních končetinách, genitálu a chodidlech.

3. Mnohočetné poranění vznikají v domácnostech nebo prostředí, kde probíhá týrání dlouhodobě a opakovaně. V praxi vypadá mnohočetné poranění jako přítomnost oděrek, modřin, rán, častých a starých zlomenin a všechny poranění jsou různého stáří a původu.

Další typy poranění

- poranění očí a vyražené zuby například od agresivního krmení kojence lžičkou
- specifické symptomy: pohlavně přenosné nemoci, poranění v oblasti genitálu a anální oblasti, gravidita
- nespecifické symptomy: noční pomočování, cucání prstů, různé tiky, zhoršení prospěchu ve škole, deprese, nechutenství

3.4.4.2 Psychické týrání dětí

MUDr. Pavel Biskup z dětského domova Stránčice uvádí ve svém odborném článku charakteristiku psychického týrání, které zahrnuje nepřiměřené šikanování, zesměšňování, ponižování, výsměch a terorizování dítě, nebo jsou na dítě kladeny

²¹ Neurochirurgická a neuroonkologická klinika 1. LF UK [online]. [cit. 2022-06-09]. Dostupné z: <http://www.neurosurg.cz/>

nepřiměřené nároky zejména ve školním prospěchu a sportovních výkonech. Psychické týrání rovněž zahrnuje i vědomé zřeknutí se dítěte a umístění do zařízení ústavní péče či náhradní výchovy. Obecně by se dalo shrnout, že psychické týrání je jednání, které má nepříznivý vliv na emocionální vývoj dítěte. Tento jev se často odehrává v rodinách, ve kterých probíhá rozvodové řízení nebo krátce po něm, kde je dítě vystavováno konfliktům a hádkám ze strany rodičů. Opakované urážky a výsměch způsobují podryvání sebedůvěry dítěte a dítě je nešťastné, osamělé a izoluje se od vnějšího světa. „Psychické týrání obsahuje složku akutní, která spočívá v cíleném, záměrném a účelovém jednání. Pasivní složkou psychického týraní je naopak absence něčeho, co by se správně dítěti mělo dít. V důsledku toho nejsou uspokojovány základní potřeby dítěte. Konečným výsledkem pak může být psychická deprivace. Psychické týrání je nejrozšířenějším druhem týraní vůbec a je zároveň nejhůře rozpoznatelné.“²² Cimický ve svém článku týrané dítě a stockholmský syndrom uvádí projevy psychického týraní, které jsou viditelné zejména v rovině emocí. Psychicky týrané dítě trpí sníženou sebedůvěrou, myslí si, že ho nikdo nemá rád nebo neumí přijat konstruktivní kritiku. Takové dítě je často osamocené, těžko se začleňuje do kolektivu a udržuje kamarádství. Psychické násilí je obecně těžko odhalitelné, z vnějších příznaků bývá často pozorované cucání prstu a další neurologické projevy.

- Některé odborné publikace rozdělují psychické týrání do čtyř skupin:
- odmítání - rodiče dávají vědomě dítěti najevo, že je nechtěné
- terorizování - vyhrožování, výsměch, ponižování
- izolování - izolace dítěte od sociálních kontaktů
- ignorování - nevšímavost vůči dítěti

Dle Elliotové, se psychické týrání odehrává kdesi uvnitř v srdci a mysli dítěte.

²² CHYTRÝ, M., J. PROCHÁZKOVÁ, M. SOLAŘOVÁ a J. SPILKOVÁ. *Syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte - agresivita očima dětí. Monografie a sborník, dostupné online, str. 12*

3.4.4.3 Zanedbávání péče

Péče o dítě je povinností každého rodiče a tato povinnost je uložena § 871 odst. 1 zákona č. 89/2013 Sb., ve znění pozdějších předpisů a § 196 - § 197 zákona č.40/2009 Sb., ve znění pozdějších předpisů.

Jak uvádí §196 TrZ, kdo neplní, byť i z nedbalosti, svou zákonnou povinnost vyživovat nebo zaopatřovat jiného po dobu delší než čtyři měsíce, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok.

Pod pojmem zanedbávání rozumíme ignorování potřeb dítěte. Rozlišujeme tělesné zanedbávání, které se projevuje v nezabezpečení potřeby výživy, nedostatečná výživa, nezabezpečení ošacení, vhodného přístřeší a odpovídající zdravotní péči. Dalším typem zanedbávání je citové zanedbávání, kdy rodič nebo rodiče selžou v poskytování potřeb lásky, bezpečí a jistoty. Dunovský uvádí zanedbávání vzdělání, které se projevuje v narůstajících absencích dítěte ve škole bez omluvitelné příčiny často z důvodů nucené práce doma nebo mimo domov. Zanedbávání, v oblasti zdravotní péče se projevuje tím, že dítě nechodí na pravidelné preventivní prohlídky k pediatři, má zanedbaný kariesní chrup, časté úrazy a poranění.

Mezi další zanedbávání patří:

- nevyhovující přístřeší často vlivem zlé ekonomické situace, nedostatečné vytápění, špinavé, chladné prostředí
- nedostatečná strava ve smyslu nedostatečné nutriční hodnoty
- nedostatečná osobní hygiena například dítě neumí používat splachovací toaletu, neumí si vyčistit zuby
- ponechání dítěte bez dozoru po nepřiměřenou dobu například kojence doma a bez dozoru v uzavřeném prostoru například automobilu

Na závěr této části, bych uvedla, že veřejnost má kolikrát mylnou představu, že zanedbávání je fenomén rodin, které jsou ekonomicky slabší, ale tento jev se týká rovněž rodin, které finančně nestrádají.

3.4.4.4 Sexuální zneužívání dětí

Pohlavní zneužití je definováno v § 187 TrZ - kdo vykoná soulož s dítětem mladším patnácti let nebo kdo je jiným způsobem pohlavně zneužije, bude potrestán odnětím svobody na jeden rok až osm let. Trestní sazba se zvyšuje, pokud následkem pohlavního zneužití dojde k těžkému ublížení na zdraví nebo dokonce smrti.

Doktor Čihák, který působí v psychiatrické léčebně Havlíčkův Brod, uvádí, že sexuální zneužívání a znásilnění jsou velmi závažnými zásahy do života každého dítěte, kterého psychický dopad může nastat okamžitě, nebo s odstupem dlouhých let. Pohlavní zneužití dle zdravotní komise Rady Evropy je vystavení dítěte pohlavnímu kontaktu, činnosti či chování. Patří sem jakékoli pohlavní dotýkání, vykořisťování, styk s kýmkoli komu bylo dítě svěřeno do péče nebo i cizí osobou. Osoba, které pohlavně zneužívá dítě, bývá nejčastěji osoba dítěti nejbližší jako rodič, jiný příbuzný, rodinný přítel i cizí osoba. Sexuální zneužívání má dvě formy a to dotykovou na bezdotykovou.

Bezdotyková forma nebo forma bez tělesného kontaktu je charakterizována:

- nucením dítěte aby si například prohlíželo časopisy nebo filmy s pornografickou tematikou
- harassment - určitý druh obtěžování a trápení ve smyslu zneklidňování dítěte, pronásledování, tisknutí k sobě, plácání po zadku se sexuální tematikou
- exhibicionismus - obnažování intimních partií před dítětem
- obtěžující telefonické hovory a emailová komunikace se sexuálním podtextem

Dotyková forma sexuálního zneužívání zahrnuje samostatné jednání projevující se v osahávání a líbaní na intimních místech. Dále do této kategorie radíme útok dospělého na dítě, mazlení, používání různých předmětů, prstů, jazyka do vnikání do genitálu. Pod pohlavní zneužití patří samotné znásilnění, které je definováno TrZ jako donucení jiného k souloži nebo obdobnému

pohlavnímu styku. Incest je „sexuální styk mezi jedinci tak blízce příbuznými, že je mezi nimi proto vyloučené legální manželství.“²³ Pod pojmem komerční sexuální zneužívání rozumíme šíření pornografie a prostituce.

Podle Rusella (1983) se sexuální zneužívání dělí do třech kategorií:

1. velmi závažné formy kde patří orální styk aktivní nebo pasivní, vaginální nebo anální styk proveden pohlavním údem

2. středně závažné formy kam patří vnikání do vaginy různými předměty nebo prstem, jazykem, vzájemné tření a dotýkání se intimních míst

3. nejméně závažné formy kam řadíme svlékání, líbání, obnažování a pořizování fotografií, vynucená masturbace, dotyky

O pohlavním zneužívání pojednává §187 TrZ a toto ustanovení má chránit nezletilé do 15 let před negativními důsledky předčasných a vynucených sexuálních aktivit. Zákon chrání jak dívky, tak chlapce bez ohledu na jejich psychickou či pohlavní zralost. Vyšší trestní sazba je uvalená na pachatele, který má na dítě dohlížet, tudíž se jedná o rodiče, opatrovníky, vychovatele v předškolním a školním zařízení, zařízení ústavní výchovy či ochranného léčení, dále na pachatele, který žije s obětí ve společné domácnosti například nevlastní rodič.

3.4.4.5 Zvláštní formy týrání

Mezi zvláštní formy týrání dětí patří:

1. Systémové týrání je charakterizováno druhotným ublížením dítěti. Dítě prožilo první trauma od lidí, kteří by ho měli chránit, prožije druhé, sekundární trauma. Špeciánová uvádí příklad, případ, kdy se dítě svěří odborníkům nebo rodičům z okolí, že bylo týrané a jeho výpověď je následně zpochybněna. Dítě je díky tomu opakovaně a nešetrně vyslýcháno a stavěno před zážitky, které mu trauma způsobili. Často bývají v takových případech prováděny lékařské prohlídky na potvrzení nebo vyvrácení výpovědi zcela zbytečně a dítě o to více traumatizují.

²³ § 188 - Soulož mezi příbuznými: Trestní zákoník č. 40/2009 Sb.

Další příklad bych uvedla projednávání případu před soudem za přítomnosti pachatele. Tomuto jevu se v odborné literatuře říká sekundární viktimizace.

2. Organizované zneužívání dětí se vyznačuje organizovaností a do této kategorie spadá dětská prostituce a pornografie (výroba, použití, šíření), obchod s dětmi, kde je dítě využíváno pro sexuální účely, nucená dětská práce a další aktivity, kde je dítě sexuální prostředek na dosažení cílů.

3. „Rituální zneužívání je takové zacházení s dětmi, které se provádí se symboly, jež mají náboženskou, magickou či nadpřirozenou charakteristiku a jsou součástí určitého organizovaného společenství.“²⁴

4. „Sexuální turismus je sexuální vykořisťování dětí od lidí, kteří cestují z jednoho místa na druhé a tam se zapojují do sexuálních aktů s nezletilými dětmi. Tato sexuální turistika je úzce propojována s komerčním sexuálním zneužíváním.“²⁵

3.4.4.6 Další osoby ohrožené týráním, zneužíváním a zanedbáváním

Když se mluví o trestních činech týraní, zneužívání a zanedbávání, tak většinová společnost si vybaví jako oběť dítě. Nesmíme zapomínat, že tyhle trestné činy se týkají i osob zranitelných ve smyslu stáří, invalidních a imobilních osob a osob stížených tělesnou či duševní poruchou. Konečný definuje násilí na seniorech jako opakované nebo jednorázové špatné chování vůči starému člověku, ze strany toho, komu starý člověk důvěřuje nebo je na něm závislý. Důsledkem tohoto chování je poškození nebo výrazný diskomfort.“²⁶ Znaky psychického a fyzického násilí na seniorech jsou obdobné jako u dětí, tady bych dala do popředí ekonomické násilí, které zahrnuje velké a časté pohyby na bankovních účtech, zmizení uměleckých děl a cenných předmětů z domácnosti seniora, falšování podpisů na dokumentech s cílem převést majetek či nemovitost na jinou osobu, izolace.

²⁴ VANÍČKOVÁ, E., K. PROVAZNÍK, Z. HAJD-MOUSSOVÁ a J. SPILKOVÁ. *Sexuální násilí na dětech*. Praha: Portál, 1999, str. 39

²⁵ <https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/GetAll.aspx> [online]. [cit. 2022-06-09].

²⁶ KONEČNÝ, MUDr. Pavel. *Problematika násilí a seniorské populace z pohledu psychiatra* [online]. [cit. 2022-06-09].

Co se týče právní úpravy násilí na seniorech, v České republice neexistuje speciální zákon, který by se věnoval vyloženě násilí na seniorech. V březnu 2006 přijala Česká republika právní úpravu pojednávající o domácím násilí - zákon č. 135/2006 Sb., ve znění pozdějších předpisů, kterým se změnili další zákony zabývající se násilím. Zákon zásadním způsobem změnil dosavadní situaci skupin ohrožených násilím a propojil spolupráci policie, soudů a sociálních služeb. Klára Grampová z linky seniorů uvádí, že seniorům trvá řadově až několik let, kým v sobě najdou odhodlaní problém týraní a násilí řešit. Dle statistik se na linku seniorů v roce 2016 obrátilo v souvislosti s domácím násilím 292 seniorů, v roce 2017 to bylo 278 a v roce 2018 za první půl rok 207.²⁷ Obecně platí, že seniorům trvá déle, než začnou svojí tíživou situaci řešit z důvodů častého a nepřekonatelného pocitu studu, zvláště pokud je pachatel rodinný příslušník. Pocit studu je umocňován v těchto případech výčitky svědomí a sebe obviňováním, že si za situaci může sám, protože takhle své dítě vychoval. Pravidelná komunikace a včasné zahájená intervence při podezření z násilí je klíčový faktor řešení situace.

Dalšími ohroženými osobami jsou ženy. O tomto tématu se zmíním pouze okrajově. Násilí obecně, je chování ze strany jednoho, které ve druhé straně vyvolává strach. Cílem agresora je vyvolat v oběti strach, získat kontrolu. Týrání na ženách má podobu fyzickou, psychickou a sexuální. Oběti se velice dlouho odhodlávají problém řešit, dle statistik v České republice je to průměrně 7 let, kým se násilí odhalí hlavně z důvodu ekonomické závislosti. Jak uvádí Iveta Wollerová z občanského sdružení Acorus, jakmile dojde k nějaké formě domácího násilí podruhé, je jisté, že se stane součástí vztahu.²⁸ Společnost se pořád staví vůči násilí na ženách vlažně. Nejčastějším důvodem proč ženy neohlásí týraní nebo zneužívání je nedůvěra v řešení orgánů činných v trestním řízení a také z reakcí v okolí, které je může obviňovat, že si tu situaci zapříčinili samé. Ženy mají strach z násilného vztahu odejít i z ekonomických důvodů, bojí se jak samé sebe a děti uživí a jak to všechno zvládnou. Na závěr bych jenom dodala, že když dítě v

²⁷ *Elpida - Pro seniory* [online]. [cit. 2022-06-09]. Dostupné z: <https://www.elpida.cz/>

²⁸ *Největší server o zdraví: Rozhovor s Ivetou Wollerovou* [online]. [cit. 2022-06-09]. Dostupné z: <https://www.vitalia.cz/>

takovém svazku vyrůstá a je svědkem násilí a týrání, s velkou pravděpodobností jsi tyhle vzorce, ponechá a budou ho provádět až do dospělosti.

3.4.4.7 Rozhovor s MUDr. Barborou Hirnerovou na téma domácího násilí, týrání, zneužívání a zanedbávání z pohledu lékaře a terapeuta

1. Paní doktorko, můžete nám říct, jakému tématu medicíny se věnujete?

BH: Věnuji se praktickému lékařství a psychosomatice.

2. Paní doktorko, věnuje se psychosomatické medicíně a terapii, jak pro jednotlivce, tak páry a rodiny. Můžete mi říct, s čím se na Vás klienti/pacienti nejvíce obracejí?

BH: Různé problémy od vztahů s rodiči, partnerské problémy, sexualita, problémy v práci, problém se sníženým sebevědomím, konflikty v rodině.

3. Paní doktorko, ve své práci se věnuji trestním činům proti dětem a rodině. Je časté, aby Vás vyhledal pacient, nebo celá rodina, která se potýká s tímto problémem?

BH: ano

4. Paní doktorko, umíte mi říct, s jakým druhem násilí se u Vás v ambulanci nejvíce setkáváte, převažuje více fyzické, nebo psychické násilí?

BH: Musím říct, že se častěji setkávám s psychickým násilím, které je velice rozšířené a moc se o něm nemluví. Fyzické násilí se vyskytuje u mě v ambulanci méně. Myslím, že s fyzickým násilím se asi více setkávají kolegové z oblasti dětského lékařství a chirurgie.

5. Paní doktorko, v mediích se stále více mluví o stoupající tendenci násilí v domácnostech po epidemii corona viru. Souhlasíte s tímto tvrzením?

BH: ano určitě, vypjatá situace obecně ve společnosti, nejistota na trhu práce a nezvyk, že rodiny tráví tolik času spolu v jednom prostoru skrze proti epidemiologické opatření a zavření škol mohla způsobit eskalaci stávajících konfliktů, až do domácího násilí a týraní.

Paní doktorko, děkuji Vám za rozhovor.

3.5 § 199 TrZ Týrání osoby žijící ve společném obydlí

3.5.1 Vymezení základního pojmu společné obydlí

Pojem společné obydlí není v TrZ definován. Lze vycházet z § 133 TrZ obydlí, kterým se rozumí dům, byt nebo jiný prostor sloužící k bydlení a příslušenství k němu náležící. Pojem obydlí bývá v odborné literatuře často nahrazován pojmem „společná domácnost.“ Společné obydlí by se dalo popsat jako prostor, kde osoby žijí nejčastěji – manželé, případně další osoby, které žijí ve společném obydlí a společně hospodáří. Takto je popsáno společné obydlí v rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 24. ledna 2019 sp. zn. 26CCDo3382/2017. Ve své podstatě byla takhle definována společná domácnost dle občanského zákoníku platného do 31. prosince 2013. Za společné obydlí je také považován prostor mimo obvyklé prostory jako například koleje, ubytovny, chaty apod. Důležité je poznamenat, že tento prostor musí být společně obýván jak obětí, tak pachatelem.

3.5.2 Skutková podstata trestného činu týraní osoby ve společném obydlí

„Kdo týrá osobu blízkou nebo jinou osobu žijící s ním ve společném obydlí, bude potrestán odnětím svobody na 6 měsíců až čtyři léta.“²⁹ Tento trestný čin je činem domácího násilí. Pachatel, který týrá jiné osoby tak často takhle činí vůči blízkým osobám, které s ním žijí v jedné domácnosti a s kterými má příbuzenský vztah. Je tam daná určitá forma vzájemné závislosti (péče, peníze), která plyne z faktu, že osoby spolu žijí a proto je nesmírně těžké pro oběť toto prostředí opustit.

²⁹ *Statistika kriminalistické policie ČR, dostupné online, 2015*

Při studiu odborné literatury jsem narazila na zajímavou poznámku, a to že se nejedná o týrání osoby žijící ve společném obydlí podle §199 odst. 1 TrZ, pokud pachatel týrá osobu, která mu byla svěřena a o níž má povinnost pečovat. Takový případ by byl klasifikován jako týrání svěřené osoby podle § 198 TrZ odst. 1. „tento TČ je často ve společnosti nazýván domácím násilím. Ovšem tento pojem je mnohem širší a může zahrnovat mnoho TČ. Za domácí násilí může být také považován TČ vraždy, účasti na sebevraždě, znásilnění, ublížení na zdraví omezování osobní svobody, krádeže, zpronevěry a mnoho dalších.“³⁰ „Objektem TČ dle §199 TrZ je zájem na ochraně osob, které žijí s pachatelem ve společném obydlí, zejména na ochraně jejich života a zdraví, osobní svobody, lidské důstojnosti v sexuální oblasti, na ochraně majetku (například směřují-li útoky pachatele proti majetku oběti) a dále také zájem na ochraně specifického vnitřního vztahu, který vzniká mezi pachatelem a obětí, jelikož právě tento zvláštní vztah odlišuje domácí násilí od útoků „cizích“ pachatelů, které směřují k ohrožení či porušení stejných zájmů.“³¹ Předmětem útoku je osoba, která žije ve společném obydlí, takže osoba blízká. Může se jednat také o nájemníka, spolubydlicího. „Objektivní stránka záležitosti v tom, že pachatel osobu, která s ním žije ve společném obydlí, týrá.“³² Týrání je popisováno jako jednání vyznačující se vyšším stupněm hrubosti, bezcitné a zlé nakládání trvající určitou dobu a které osoba vnímá jako těžké příkoří. Týrání může mít podobu fyzickou (bití, kopání, tělesné poškozování), psychickou (zesměšňování, ponižování, vyhrožování) či sexuální (sexuální nářazky, doteky, vynucování sexuálního styku). Není vyžadováno, aby bylo jednání soustavné nebo přítomnost následků na zdraví. Důležité je subjektivní vnímání osoby, která jednání považuje za hrubé, bezcitné a bezohledné. „Týrání může spočívat jak v jednání komisivním, tak v úmyslném opomenutí, v jehož důsledku se oběti nedostává základních životních potřeb. Oběť nemůže disponovat základními finančními prostředky.“³³ Pachatelem může být pouze osoba fyzická. Z hlediska subjektivní stránky se jedná o TČ úmyslný. „Úmysl

³⁰ Tesařová, J., Lišková, K. *Ženská práva jsou lidská práva, sborník přednášek str. 30 -35*

³¹ Fenyk, Jaroslav, *Některé úvahy o postižitelnosti, domácího násilí, z hlediska současného trestního práva i záměru de lege ferenda, str. 630* [online]. [cit. 2022-06-09].

³² Jelínek, J. *Trestní právo hmotné, 5. vyd. Praha: Leges, 2016, str. 635* [online]. [cit. 2022-06-09].

³³ Martinková, M., Macháčková, R. *Vybrané kriminologické a právní aspekty domácího násilí. Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2001, str. 121*

pachatele lze dovozovat z konkrétních skutkových okolností (např. způsob vykonávání jednání) nebo z pohnutky a motivu (např. žárlivost, nadřazenost, pomsta.)³⁴ Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán, pokud spáchá tento TČ zvláště surovým nebo trýznivým způsobem, způsobí těžkou újmu na zdraví, pokud spáchá tento TČ na dvou osobách nebo páchá tento TČ po delší dobu. Při kvalifikaci těžké újmy na zdraví, musí být splněny dvě podmínky:

- jednáním vznikla vážná porucha zdraví nebo onemocnění

- újma na zdraví odpovídá zmrzačení, ztrátě nebo podstatnému snížení pracovní způsobilosti, dále ochromení údu nebo ztráta nebo podstatné oslabení funkce smyslového ústrojí, poškození důležitého orgánu, zohyzdění nebo vyvolání potratu. Těžká újma na zdraví může vzniknout i z nedbalosti. Pokud by byla způsobená úmyslně, toto jednání by zakládalo souběh TČ týraní osoby žijící ve společném obydlí dle §199 TrZ s TČ těžkého ublížení na zdraví dle § 145 TrZ. Pod pojmem „páchaní trestného činu po delší dobu“ se rozumí páchaní TČ několik měsíců. Trestní sazba pět až dvanáct let je stanovena pokud osoba spácháním tohoto TČ způsobila těžkou újmu na zdraví nejméně dvou osob nebo smrt. „Pokud pachatel týrá oběť a jedním z důvodů tohoto týraní je přimět ji k sebevraždě, což může být aktuální např. v případě, kdy jsou předmětem útoku senioři žijící s pachatelem ve společném obydlí, není vyloučen souběh TČ týraní osoby žijící ve společném obydlí podle §199 TrZ s TČ účasti na sebevraždě dle §144 TrZ“³⁵

Co se týče názoru de lege lata, tak by se ztotožnila s názorem v předchozí části, kde pojednávám o TČ týraní svěřené osoby.

Tabulka o počtu trestních činů týraní osoby žijící ve společném obydlí viz níže.

³⁴ *Rozhodnutí Nejvyššího soudu č. 490/2006 Trestní právo, 2006, č. 1, str. 14-27*

³⁵ *Rozhodnutí Nejvyššího soudu č. 490/2006 Trestní právo, 2006, č. 1, str. 14-27*

Roky	Počet trestných činů týraní osoby žijící ve společném obydlí
2011	675
2012	669
2013	589
2014	669
2015	598
2016	649
2017	598
2018	651
2019	683
2020	639

Výše uvedené data zobrazují statistiku nahlášených případů domácího násilí. Míra latence je však Přibližně 90%. Devět z deseti obětí se tedy na policii nikdy neobráť.

Zdroj: Data Arc ČR 500, MPSV, Qgis, 2021

3.5.3 Vybraná judikatura případů týraní, zneužívání a zanedbávání péče

Judikatura č. 1

sp. Zn. 52 T 5/2021

Rozsudek jménem republiky

Krajský soud v Brně rozhodl v hlavním líčení konaném dne 16. 11. 2021 v Brně v senátě složeném z předsedy Mgr. Petra Jirsy a přísedících Bc. Blaženy Švestkové a Jarmila Makovského takto:

Obžalovaní:

J. V. nar. LXXX, v xxxxxx, trvale bytem xxxxxxxx, fakticky ubytovna xxxxxx, zaměstnanec xxxxx

D. N. nar. Xxxxxx v Trvale bytem xxxxxxxx, fakticky xxxxx, dělnice

jsou vinni, že

obžalovaný J. V.

v přesně nezjištěné době, v řádu tří a více týdnů ode dne 6. 9. 2019 až do 6. 9. 2019 v bytě na ul. Xxxxxx, jako otec nezletilé A. V., nar. Xxxx, kterou měl ve společné péči se svou družkou D. N., nar. Xxxx, s nezletilou, když odmítala podávanou stravu nebo plakala, opakovaně od sebe a k sobě třásl tak, že ji držel za trup, čímž došlo k výraznému ohnutí krční páteře a následně deceleraci hlavy, čímž ji způsobil opakované poranění hlavy a mozku s krvácením do a před sítnici vpravo, krvácením pod tvrdou plenu mozkovou čelně vlevo a spánkové dole s opakovaným nitrolebním krvácením pod měkkou plenu mozkovou, trhlinami nitrolebních žil s vytvořením krevní sraženiny při klenbě lební, a následný poúrazový epileptický syndrom s velkými epileptickými záchvaty,

kdy se ze soudně lékařského hlediska jednalo poranění životně důležitého orgánu – mozku, s citelným omezením v obvyklém způsobu života po dobu delší než 6 týdnů, čehož si musel být vědom, a to i při podprůměrném intelektu, byť spoléhal na to, že takový následek nezpůsobí,

obžalovaná D. N.

v přesně nezjištěné době od 10. 6. 2019 do 6. 9. 2019 v xxxx, a to nejdříve v bytě na ul. Xxxx a dále od 1. 7. 2019 v bytě na ul. Xxx, jako matka nezletilé A. V., nar. Xxx, kterou měla ve společné péči se svým druhem J. V., nar. Xxxx, nezletilou opakovaně v blíže nezjištěném počtu případů nepřiměřeně fyzicky týrala tím, že že ji máčela prsty rukou do soli, které si poté nezletilá dávala do úst a očí,

tedy

obžalovaný J. V., jinému z nedbalosti způsobil těžkou újmu na zdraví,

obžalovaná D. N. týrala osobu, která byla v její péči

čímž spáchali obžalovaný J. V. přečin těžké ublížení na zdraví z nedbalosti podle § 146 odst. 1 TrZ

obžalovaná D. N. přečin týrání svěřené osoby podle § 198 odst. 1 TrZ za což se odsuzují obžalovaný J. V. podle § 140 odst. 1 TrZ k trestu odnětí svobody v trvání

1 (jednoho) roku, podle § 81 odst. 1 a § 82 odst. 1 TrZ se výkon uloženého trestu podmíněně odkládá na zkušební dobu v trvání 3 (tří) let a obžalovaná D. N. podle § 198 odst. 1 TrZ k trestu odnětí svobody v trvání 1 (jednoho) roku, podle § 81 odst. 1 a § 82 odst. 1 TrZ se výkon uloženého trestu podmíněně odkládá na zkušební dobu v trvání 3 (tří) let podle § 99 odst. 1, odst. 2 písm. A), odst. 4 se obžalovaná D. N. ukládá ochranné psychiatrické léčení v ambulantní formě.

Podle § 228 odst. 1 tr. Řádu je obžalovaný J. V. povinen nahradit poškozené A. V. xxxx, zastoupené opatrovníkem I. V., pracovníkem Odboru sociální péče Magistrátu města Brna, se sídlem xxxx nemajetkovou újmu v penězích ve výši 50.000Kč.

Podle § 229 odst. 1 tr. Řádu je obžalovaná D. N. povinna nahradit poškozené A. V., nar. Xxx, zastoupené opatrovníkem J. V., pracovníkem Odboru sociální péče Magistrátu města Brna, se sídlem xxxx nemajetkovou újmu v penězích ve výši 50.000Kč odboru sociální péče.

Podle § 229 odst. 2 tr. Řádu se poškozená A. V., nar. Xxx, zastoupená J. V., pracovníkem Odboru sociální péče Magistrátu města Brna, se sídlem xxxx, odkazuje se zbytkem svého nároku na úhradu nemajetkové újmy v penězích na řízení ve věcech občanskoprávních.

Podle § 229 odst. 1 tr. Řádu se poškozená Všeobecná zdravotní pojišťovna České republiky, regionální pobočka Brno, pobočka pro Jihomoravský kraj a Kraj Vysočina, se sídlem Benešova 696/10, Brno, odkazuje se svým nárokem na náhradu majetkové škody na řízení ve věch občanskoprávních.

Judikatura č. 2

51 T 40/2020

Rozsudek jménem České Republiky

Obvodní soud pro Prahu 10 rozhodl v senátě složeném z předsedy senátu JUDr. Petra Kacafírka a přísedících Bc. Ivany Paterové a Mgr. Aleny Svobodové v hlavním líčení konaném dne 16. března 2021 v Praze

takto:

Obžalovaný XY, narozený XY v Praze, řidič, bytem XX

je vinen, že

v období od 26. 12. 2017 do 3. 1. 2019 ve společně obývaném bytě v Praze 10, XX s postupně vzrůstající intenzitou psychicky týral a fyzicky napadl poškozenou X Y, nar. XY a to tak, že bezdůvodně či ze zcela malicherné příčiny na ni křičel, ponižoval ji, častoval ji vulgárními výrazy, např. že je „píča, kunda, pizdička, kráva, dement, svině, obviňoval ji, že je zcela neschopná, rozbíjel její věci, budil ji ze spaní či ji spánek odpíral a poté ji nadával a zahrnoval výčitkami, zakazoval ji styk s rodinou a negativně se stavěl ke styku poškozené s jejími přáteli a kontroloval její pohyb, zcela bezdůvodně na ni žárlil, psychicky ji deptal tím, že se neustále myl, sprchoval, pral oblečení, prováděl dezinfekci věcí a neustále uklízel, po porodu syna odmítl poškozenou odvést domů, ač tato již byla z nemocnice propuštěna, zakazoval ji chodit s kočárkem ven, fyzicky ji napadal, kdy jí dal několikrát facky a minimálně v jednom případě ji udeřil pěstí do obličeje, opakovaně do ní strkal a škrtil ji, přičemž poškozená již nebyla schopna toto jednání obžalovaného snášet a s pomocí své matky a známé se ze svého vlastního bytu dne 3. 1. 2019 potají odstěhovala a vyhledala lékařskou pomoc

tedy

týral osobu blízkou žijící s ním ve společném obydlí a způsobil takovým činem těžkou újmu na zdraví a páchal takový čin po delší dobu.

Čímž spáchal

zločin týrání osoby žijící ve společném obydlí podle § 199 odst. 1, odst. 2 písm. b), d) TrZ

a odsuzuje se:

podle § 199 odst. 2 TrZ k trestu odnětí svobody v trvání 3 (tří) let.

Podle § 81 odst. 1 a § 82 odst. 1 TrZ se výkon trestu podmíněně odkládá na zkušební dobu 4 (čtyř) let.

Podle § 228 odst. 1 trestního řádu je obviněný povinen zaplatit na náhradě škody poškozené Zdravotní pojišťovně Ministerstva vnitra, se sídlem Vinohradská 2577/178, Praha 3 částku 4 825 Kč.

3.6 §200 TrZ Únos dítěte a osoby stížená duševní poruchou

3.6.1 Vymezení základních pojmů

Trestní zákoník definuje únos dítěte stíženého duševní poruchou, jako odejmutí z opatrování toho, kdo má podle jiného právního předpisu nebo podle úředního rozhodnutí povinnost o ně pečovat. Za spáchání tohoto trestného činu hrozí odnětí svobody až na tři léta, nebo peněžitý trest.

Úřad pro mezinárodní ochranu dětí definuje únos jako neoprávněné přemístění nebo zadržení dítěte do 18 let ze státu, kde má dítě obvyklé bydliště. Zpravidla bývá zmocnění nad obětí proti její vůli. Dle trestního zákoníku se rozumí únosem jednání rodiče, který ačkoli nebyl zbaven rodičovských práv ani omezen, odejme dítě druhému rodiči, kterému bylo dítě svěřeno do výchovy soudním rozhodnutím.

Opatrovnictví – je poskytování péče na základě rozhodnutí nebo ze zákona.

Odejmutí z opatrování- je znemožnění oprávněné osoby pečovat o dítě nebo o osobu stíženou duševní poruchou.

Duševní poruchy - „duševní poruchy jinak řečeno psychické poruchy, duševní nemoci, duševní onemocnění či duševní choroby představují skupinu onemocnění a poruch, které ovlivňují především lidské myšlení, prožívání nebo vztahy s okolím.“³⁶ Trestní zákoník také uvádí, že mimo duševních poruch, které plynou z primární duševní nemoci, tady patří také hluboká porucha vědomí, mentální retardace, těžká asociální porucha osobnosti či různé sexuální odchylky. Pro kvalifikaci, diagnostiku a léčbu duševních nemocí byla zavedena tzv. „klasifikace duševních poruch,“ kde jsou seřazeny určité jevy a symptomy dle kritérií pod různé duševní nemoci. Jedná se o mezinárodně používanou příručku americké psychiatrické společnosti (APA) pro klasifikaci a diagnostiku duševních poruch, ve které byly poruchy rozděleny do skupin podle symptomu. Tato příručka

³⁶ Voříšková, J., Huříšková, M. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*, Praha: Profem, str. 11

se jmenuje diagnostický a statistický manuál duševních poruch (DSM).³⁷ V ČR je platná mezinárodní klasifikace nemoci (MKN) od roku 1994.

3.6.2 Skutková podstata trestného činu únosu dítěte a osoby stíženého duševní poruchou

„Kdo dítě nebo osobu stíženou duševní poruchou odejme z opatřování toho, kdo má podle jiného právního předpisu nebo podle úředního rozhodnutí povinnost o ně pečovat, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta nebo peněžitým trestem.“³⁸

„Objektem tohoto činu je nerušený výkon péče, jež oprávněnému přísluší vůči dítěti nebo osobě stížené duševní poruchou.“³⁹ Předmětem útoku jsou děti (osoby mladší osmnáct let, pokud TrZ nestanoví jinak) a osoby stížené duševní poruchou, kde patří mimo duševní poruchy plynoucí z duševní nemoci také dle §123 TrZ - hluboká porucha vědomí, mentální retardace, těžká asociální porucha nebo jiná těžká duševní nebo sexuální odchylka. Objektívni stránka TČ je založena na odnětí dítěte nebo osoby stížené duševní poruchou z opatrování toho, kdo má o tuto osobu pečovat.

Při posuzování povahy a závažnosti trestného činu při výměře trestu je potřeba zohlednit okolnosti jednání. Jednání může být provedeno s násilím, pod pohrůzkou násilí, přemluvením či lstí. Pachatelem tohoto TČ může být kdokoliv. Odnětím rozumíme zásah, který znemožňuje výkon péče a stačí jen dočasně. Jedná se o odvedení, odvoz, odnesení nebo zadržení takové osoby. Jak uvádí TrZ, nezáleží, zda oběť s odnětím souhlasí nebo je nápomocná.

Kvalifikovanou skutkovou podstatu tohoto TČ naplní pachatel, pokud spáchá tento TČ v úmyslu opatřit sobě nebo jinému majetkový prospěch. Postačuje úmysl, nemusí k samotnému opatření majetkového prospěchu dojít. Majetkový prospěch může být chápán jako např. příslib odměny za provedení únosu dítěte nebo osoby stížené duševní poruchou. Další bod, který zakládá kvalifikovanou skutkovou podstatu je ohrožení mravního vývoje unesené osoby.

³⁷ Hartl, P., Hartlová, H. *Psychologický slovník*, Praha: Portál, 2009, str. 774

³⁸ *DSM-5: diagnostický a statistický manuál duševních poruch. První české vydání*

³⁹ §200 odst. 1 TrZ

Čin samotný má vliv na další mravní život dítěte a může vést ke vzniku nemravního způsobu života, který se může vyznačovat alkoholismem, toxikomanií, dále může vést k promiskuitě nebo i prostituci. Trestní sazba dvě až osm let hrozí pachateli tohoto TČ, který spáchá tento TČ jako člen organizované skupiny, způsobí tímto činem těžkou újmu na zdraví, nebo získá spácháním TČ značný prospěch pro sebe nebo jiného. Použití vyšší trestní sazby tři léta až 10 let bude podmíněno spácháním tohoto TČ s následkem smrti nebo pokud pachatel získá pro sebe nebo pro jiného prospěch velkého rozsahu. Postačuje spáchání z nedbalosti. Pokud by pachatel způsobil smrt úmyslně, bude potrestán dle §140 TrZ vraždy v souběhu s § 200 TrZ únos dítěte a osoby stížené duševní poruchou. Pod pojmem „prospěch velkého rozsahu“ se rozumí zisk nejméně 5 000 000 Kč. Postačuje zavinění z nedbalosti, příprava je trestná. V praxi se bohužel setkáváme nejčastěji s případy únosů dětí vlastními rodiči.

3.6.3 Názor de lege ferenda

Dle mého názoru je legislativní úprava TČ dostatečná, pokud by se únosy děly jen v rámci ČR. Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí řeší tisíce případů únosu, které přesahují tuzemské hranice. Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí řešil v roce 2020 25 případů únosu z ČR do ciziny. V roce 2019 to bylo 34 případů a v roce 2018 41 případů. V roce 2021 bylo řešeno pouze 16 případů únosu do ciziny. Je potřeba podotknout, že na poklesu má určitě vliv corona virová epidemie. Jak uvedla advokátka Věra Škvorová, která se zabývá právě touto problematikou „v ČR není mezinárodní únos dítěte, tedy přemístění dítěte do zahraničí bez souhlasu druhého rodiče s úmyslem žít zde natrvalo, trestným činem. Podle českých zákonů totiž mají oba rodiče právo být s dítětem.“

3.7 § 201 TrZ Ohrožování výchovy dítěte

3.7.1 Vymezení základních pojmů

Ohrožování je stav nebo pocit, kdy se člověk ocitá v nebezpečí. Ohrožení může být jak skutečné tak domnělé, které pouze vyvolává pocit strachu. Jedinec není ohrožen přímo, ale určité okolnosti v něm vyvolávají psychický neklid a vnitřní nepohodu.

Výchovu jako pojem definovala Helena Skarupská, která ji vysvětluje jako sociální proces, který je vlastní všem společnostem i jedincům. Výchovou je zajišťována reprodukce a rozvoj společnosti a integrace jedince do ní. Zjednodušeně by se dalo říct, že bez výchovy se společnost neobejde.

Zahálčivý život je parazitní způsob života, který se projevuje pácháním přestupků, pácháním trestních činů, promiskuitou, prostitucí, gamblingem, záškoláctvím. Svádění k zahálčivému nebo nemravnému životu je přímá výzva k takovému chování.

Nemravný život je život, který je veden v rozporu se společenskými normami, v rozporu s pravidly morálky projevující se např. užíváním omamných a psychotropních látek. Jak uvádí Vantuch, pachatel umožňuje vést dítěti zahálčivý nebo nemravný život, pokud mu vytvoří podmínky pro vznik nežádoucích návyků např. zanedbávání péče o dítě, ponechávání dítěte bez dozoru, umožňování dítěti záškoláctví.

3.7.2 Skutková podstata trestného činu ohrožení výchovy dítěte

„Kdo, byť i z nedbalosti, ohrozí rozumový, citový nebo mravní vývoj dítěte tím, že ho svádí ho k zahálčivému nebo nemravnému životu, umožní mu vést zahálčivý nebo nemravný život, umožní mu opatřovat pro sebe nebo pro jiného prostředky trestnou činností nebo jiným zavrženíhodným způsobem, nebo závažným způsobem poruší svou povinnost o ně pečovat nebo jinou svou

důležitou povinnost vyplývající z rodičovské zodpovědnosti bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta.⁴⁰

Objektem trestného činu ohrožení výchovy dítěte je zájem na řádné výchově dítěte, na řádném tělesném, rozumovém, mravním a citovém vývoji dětí. Předmětem útoku mohou být jen děti – osoby mladší 18 let. Objektivní stránka skutkové podstaty trestného činu je charakterizována čtyřmi formami jednání pachatele, kterými jsou svádění dítěte k zahálčivému nebo nemravnému životu, dále pokud pachatel umožní dítěti vést zahálčivý nebo nemravný život, pokud mu umožní opatřovat pro sebe nebo pro jiného prostředky trestnou činností nebo jiným zavrženíhodným způsobem nebo pokud závažným způsobem poruší svou povinnost o dítě pečovat nebo jinou svou důležitou povinnost vyplývající z rodičovské odpovědnosti. Je potřeba aby jednání mělo za následek, že ohrozí rozumový, citový nebo mravní vývoj dítěte. Trestný čin může být spáchán jak konáním, tak opomenutím. „Jedná se o ohrožovací delikt, a proto není nutné, aby došlo ke konkrétní poruše. Postačí pouze ohrožení citového, rozumového či mravního vývoje dítěte.“⁴¹ Závažné porušení povinnosti péče nebo jiné důležité povinnosti péče nebo jiné důležité povinnosti vyplývající z rodičovské zodpovědnosti dle §201 TrZ přímo souvisí s ustanovením §858 Obč. Zák. Rodičovská odpovědnost zahrnuje nejen zajištění základních potřeb ale i další vyšší potřeby jako je potřeba lásky, bezpečí a stability. Rodičovská odpovědnost a dohled je přiměřená vývoji dítěte, rovněž použití výchovných prostředků musí být uzpůsobeno věku dítěte. Svádění k zahálčivému nebo nemravnímu jednání probíhá verbálně, skutky, ale je to i takové jednání před dítětem, které může vyvolat návyky a zájmy, které vedou k zahálčivému nebo nemravnému životu. Umožnění dítěti opatřovat pro sebe nebo pro jiného prostředky trestnou činností nebo jiným zavrženíhodným způsobem, znamená, že pachatel přímo vytváří podmínky pro páchaní TČ, např. tím, že dítěti opatří prostředky, kterými spáchá TČ. Nepřímé vytváření podmínek znamená, když je pachatel seznámen s tím, že dítě zamýšlí spáchání TČ a pachatel o tomto činu ví, nezamezí mu v tom, ani ho

⁴⁰ Jelínek, J. *Trestní právo hmotné*, 5. vyd. Praha: Leges, 2016, str. 636 [online]. [cit. 2022-06-09].

⁴¹ § 201 odst. 1 TrZ

neodradí. Pachatelem tohoto TČ podle §201Trz písm. a) až c) může být kdokoliv, není potřeba zvláštní povinnosti pečovat o ohroženou osobu. Co se týče písm. d) tohoto ustanovení, pachatelem je pouze osoba, která má zvláštní povinnost pečovat – rodič, osvojitel, manžel rodiče, který není biologickým rodičem, ale žije s dítětem v jedné domácnosti, dále opatrovník, poručník, osoba, které bylo dítě svěřeno do výchovy soudním rozhodnutím, pěstoun, pracovník ústavu či jiného obdobného zařízení, kde se vykonává ochranná nebo ústavní výchova, pracovníci zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, dále osoba, které bylo předáno dítě do péče na základě předběžného opatření nebo osoba, která převzala nezletilého od rodičů nebo jiné oprávněné osoby do opatrování a tím se zavázala, že bude o ně pečovat, Tento trestný čin může být spáchán jak úmyslně tak z nedbalosti.

Základní skutkovou podstatu TČ dle §201 odst. 2 TrZ naplní ten, kdo umožní dítěti hru na výherním hracím stroji, který poskytuje možnost peněžitě výhry. Je to samostatná skutková podstata, která je k TČ § 201 odst. 1 TrZ v poměru subsidiarity – jednočinný souběh je vyloučen. Tento TČ může být spáchán jak úmyslně tak z nedbalosti. Pachatelem může být kdokoliv, není potřeba zvláštní péče.

Kvalifikovaná skutková podstata tohoto TČ, kde se trestní sazba zvyšuje na 6 měsíců až 5 let je charakterizována spácháním tohoto TČ ze zavrženíhodných pohnutek, dále pokud pachatel pokračuje v páčání TČ po delší dobu, nebo pokud spáchá takový čin opětovně nebo takovým činem získá pro sebe nebo pro jiného značný prospěch.

3.7.3 Názor de lege ferenda

Právní úpravu tohoto TČ považuji za zdařilou, co se týče odst. 1 §201 TrZ. Osobně mám pocit, že není dostatečně sankcionován odst. 2 výše uvedeného zákona, který pojednává o hracích přístrojích. Dle TrZ hrozí pachateli odnětí svobody až na jeden rok, peněžitý trest nebo zákaz činnosti, Z praxe plyne, že za nelegální provoz hracích automatů a poskytováním hry na takovém automatu bývá nejčastěji provozovatelem uložen peněžitý trest. Odborníci převážně z řad dětských psychologů nebo pedagogů již dlouho upozorňují na velice negativní dopad na děti, které tráví volný čas hraním na hracích automatech. Prostředí, ve

kterém se děti pohybují, má velmi nepříznivý dopad. Toto prostředí je spojováno často se záškoláctvím, trávením času s nesprávnými vzory dospělých, kteří často propadli závislosti na výherních automatech. To může mít velmi negativní dopad na jejich vývoj a často to může mít za následek vznik dalšího kriminálního jednání (např. krádeže, alkoholismus, záškoláctví, toxikomanie apod.). Domnívám se, že přísnější kontrola a vyšší sankce dané zákonem by donutili provozovatele k přísnějším kontrolám návštěvníky takových zařízení.

3.8 § 202 TrZ Svádění k pohlavnímu styku

3.8.1 Vymezení základních pojmů

Nejdříve by bylo vhodné vymezit pojem „pohlavní styk“. „Pohlavním stykem je jakýkoli způsob ukájení pohlavního pudu na těle jiné osoby, ať stejného či odlišného pohlaví. Jde o široký pojem, který zahrnuje jednání vyvoláno pohlavním pudem, jejichž podstatou je fyzický kontakt s druhou osobou, tj. dotek, který směřuje k ukojení sexuálního nutkání“.

Pohlavní sebeukájení je masturbace neboli stimulace pohlavních orgánů prováděná dotyky, přímo na pohlavních orgánech nebo na jiných místech, na kterých může dojít k sexuální stimulaci (např. prsa, hýždě apod.).

Obnažování je odhalování určitých partií těla, které vede u pachatele k sexuálnímu vzrušení.

Úplata je prospěch ve formě buď finanční odměny, nebo ve formě odměny materiální např. různé dárky. Nabídnutí úplaty či jiné výhody je jednání, kterým pachatel projevuje ochotu nabídnout úplatu, prospěch či jinou výhodu. Slib je forma nabídky, která směřuje do budoucna, není tak konkrétní jak nabídnutí a přináší sebou podmínku splnění určitých podmínek, pokud je dohoda, slib či nabídka formulována tak, že se očekává od oběti provozování prostituce, tak se bude jednat o trestný čin kuplířství dle § 189 TrZ.

3.8.2 Skutková podstata trestného činu svádění k pohlavnímu styku

Jak uvádí TrZ, kdo nabídne, slíbí nebo poskytne dítěti nebo jinému za pohlavní styk s dítětem, pohlavní sebeukájení dítěte, jeho obnažování nebo jiné

srovnatelné chování za účelem pohlavního uspokojení útratu, výhodu nebo prospěch, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta nebo peněžitým trestem. Předmětem útoku je dítě do dovršení 18 let. Objektem tohoto TČ je zájem na řádné výchově dětí, na rozumovém, tělesném, mravním a citovém vývoji dětí a jejich ochrana před sváděním k prostituci. Objektivní stránka spočívá v tom, že pachatel nabídne, slíbí nebo poskytne úplatu nebo výhodu či prospěch. Peníze může inkasovat dítě samotné nebo jiná osoba. Lze předpokládat, že nezáleží na tom, zda dítě úplatu přijme či nikoli. Prospěch může být ve formě dárku, např. značkové oblečení, elektronika (mobilní telefon, tablet, iPod), může mít podobu různých výhod ve škole nebo sportu. Trestný čin je dokonán již příslibem odměny a k nemravnímu konání vlastně fakticky nemusí dojít. Po subjektivní stránce se vyžaduje úmysl.

Ustanovení §202 TrZ svádění k pohlavnímu styku bylo převzato z §217a dřívějšího TrZ. V základní skutkové podstatě se nachází pojem „jiné srovnatelné chování“. Pod tímto pojmem rozumíme jednání, které není vyloženě pohlavním stykem, ani sebeukájením ani obnažováním. Patří zde některé sexuální patologické praktiky, kam můžeme zařadit různé projevy a praktiky sadistického či masochistického jednání. Jiným srovnatelným chováním může být i např. ukázaní nahého těla za účelem sexuálního vzrušení pachatele. Je důležité podotknout, že trestného činu se nedopouští umělec – např. filmař, fotograf, nebo malíř, který bez záměru sexuálního uspokojení ztvární umělecké dílo s předlohou dítěte, na nichž jinak tahle skutková podstata dopadá. Kvalifikovaná skutková podstata je naplněna spácháním TČ § 202 TrZ s tím, že pachatel naplní jednání tím, že spáchá tento TČ na dítěti mladším patnáct let, dále ze zavrženíhodné pohnutky, pokud pokračuje v páchání takového TČ po delší dobu nebo ho páchá opakovaně. Sankce v případě odsouzení hrozí ve výši šest měsíců až pět let.

Níže si probereme jednotlivé body §202 TrZ odst. 2.

a) pachatel spáchá čin uvedený v odst. 1 §202 TrZ na dítěti mladším 15 let

Věková hranice 15 let je stanovena z důvodu sexuální nezkušenosti a nevypěstlosti dětí, které se díky tomu stávají stále častěji oběti sexuální motivovaných trestných činů.

b) pachatel spáchá takový čin ze zavrženíhodné pohnutky

Zavrženíhodnou pohnutkou rozumíme u tohoto TČ např. sexuální zvrhlost nebo pomstychtivost.

c) pachatel pokračuje v páchání takového činu po delší dobu

Pod pojem „delší doba“ si můžeme představit týdny nebo měsíce a u tohoto bodu je důležité podotknout, že postačuje nedbalost.

„Pachatelem může být jak fyzická tak právnická osoba, ovšem kromě dítěte samotného, neboť to za přijmutí úplaty, výhody či jiného prospěchu nebo dokonce za návrh k sexuálně motivovanému jednání, je zcela beztrestné.“⁴² Osoba, která je chráněná tímto ustanovením nemůže být trestána. Jako příklad uvedu rozsudek okresního soudu v Ostravě ze dne 24. září 2015 usnesení 4 Tdo 1543/2016 -46, kde byl obviněný K. Č uznán vinným trestními činy mimo jiné i § 202 odst. 2 TrZ, kdy se od jarního období roku 2010 do června 2011 seznamoval na různých místech s dívkami, mimo jiné s tehdy nezletilou „D. D“, nezletilou „T. T“, nezletilou „Q. Q“, nezletilou „U. U“, nezletilou „CH. CH“, nezletilou „D. D“ a nezletilou „W. W“, které mu záhy sdělili svůj věk a které poté zval do místa svého bydliště do ulice „S“, kde jmenovaným dívkám a dalším dosud blíže neustanoveným osobám kupoval a nabízel alkoholické nápoje, po jejichž požití jim přivodil podnapilý stav, ve kterém dívkám navrhoval a projevoval ochotu zaplatit určitý finanční obnos či zakoupení věcí za poskytnutí sexuálních služeb, nebo focení v různých erotických polohách, s čímž některé z nich souhlasili a zaplatil jim odměnu ve výši následovně a to nezletilé „W. W“ 500 Kč v hotovosti, přitom se před nimi obnažoval, onanoval, fotografie pořízené z těchto sexuálních seancí si v bytě schovával, přičemž, tímto jednáním mladistvé vystavil nebezpečí osvojení si nemorálního způsobu života, s negativním dopadem, na jejichž další vývoj.

3.8.3 Názor de lege ferenda

Co se týče tohoto TČ asi nejdiskutovanějším tématem je věková hranice a způsobilost k pohlavnímu styku. V ČR je hranice pro legální sexuální styk

⁴² Jelínek, J. *Trestní právo hmotné*, 8. vyd. Praha: Leges, 2022, str. 638

stanovena na 15 let. V některých evropských státech (např. Německo, Rakousko) je tato hranice stanovena na 14 let s argumentem, že tato hranice je dostatečná a osoba je fyzicky a citově dostatečně vyvinutá na to, aby mohla pohlavní styk mít. Na podporu tohoto tvrzení bývá používán fakt, že děti jsou dnes podstatně více vyspělé hlavně díky velice snadno dostupným informacím v oblasti sexuálního života. Podle mého názoru, je diskutabilní, zda jsou dnešní děti vyspělejší. V dávnějších dobách sice nebyl tak snadný přístup k informacím, nebyli dostupné různé media jako internet, televize, ale děti dříve přebírali odpovědnost za sebe, ženy počali první dítě podstatně dříve jak je tomu dnes, tudíž byli nuceni převzít odpovědnost za rodinu, práci a finance podstatně dřív jak je tomu dnes. Dnes děti a mladiství upřednostňují studium, na živobytí jim docela dlouho přispívají rodiče, u kterých ve většině případů i do konce studia bydlí. Podle mého názoru, je hranice 14 let nízká, děti nejsou připraveny převzít zodpovědnost za svůj život ani za následky třeba nechráněného pohlavního styku. Nemyslím si, že mají takové povědomí o sexuálním životě a do úvahy je třeba brát i faktickou možnost nechtěného otěhotnění, riziko pohlavních nemocí a pak následně řešení těchto situací. Představa nechráněného sexu a následně otěhotnění a pak následně interrupce pro dítě ve věku 14 let může přinášet riziko různých psychických stavů po interrupci, následně depresí a může vyústit k dalšímu kriminálnímu jednání. Domnívám se, že obecně stanovená hranice 15 let není zcela zdařilá, je to podle mě kompromis už z jenom z důvodu toho, že každé dítě se vyvíjí jinak, každé pochází z jiného prostředí, má jinou výchovu a zázemí. Další věcí k zamyšlení co se týče tohoto TČ je sankce za spáchání, jak v základní tak kvalifikované skutkové podstatě. Domnívám se, že peněžitý trest není dostatečný, pachatelé ve většině případů končí s podmíněným trestem odnětí svobody a často se objevuje recidíva a právě proto si myslím, že za zvážení by stála myšlenka povinné psychologické případně psychiatrické intervence nebo sankce.

3.8.4 Judikatura

17 T 82/2014-340

Rozsudek jménem České Republiky

Okresní soud v České Lípě rozhodl v hlavním líčení konaném dne 10. 4. 2015 v senátě složeném z předsedkyně JUDr. Markéty Navrátilové a přísedících Heleny Wiedermannové a Ladislava Ehla,

T a k t o:

Obžalovaný

u z n á v á s e v i n n ý m, ž e

1) nejméně od 13. 8. 200x do 12. 8. 200x v xx v xx č. p. xx ve svém bytě a v chatce na zahradě poblíž xx opakovaně osahával na různých částech těla, zejména přes oblečení i pod ním svou vnučku poškozenou xx nar. xx v době, kdy k němu přišla na návštěvu a byla tak svěřena jeho doзору, štípal ji do opakovaně se zezadu tiskl k jejímu tělu svým a napodoboval přitom kopulační pohyby a vzdychal, opakovaně jí do nejméně v jednom případě se na ní pokusil vykonat soulož, přiměl ji k sexu, požadoval, aby mu až do přestože věděl, že poškozená byla v té době mladší 15 let, čímž ji vystavil nebezpečí přisvojení si návyků nevhodných pro její věk,

2) od 13. 8. 200x do 13. 3. 201x na týchž místech opakovaně svou vnučku poškozenou xx nar. xx chytal zezadu za osahával ji na kousal a líbal, osahával ji na jí do otíral se o ni zezadu, požadoval, aby ho osahávala lehal si na ni, přičemž jej poškozená nejprve odtlačovala a posléze se jeho požadavkům podvolovala, protože byla na obviněném, jako na svém dědečkovi, silně citově závislá, neboť vyrůstala v neuspokojivých rodinných poměrech, kdy jí otec slovně i fyzicky napadal a urážel, vykazoval z domu, takže poškozená u obviněného i po určitou dobu bydlela, matka jí proti otci neposkytovala dostatečnou oporu, sexuální jednání obviněného vůči poškozené započalo již minimálně od jejích osmi let a trvalo po velmi dlouhou dobu, poškozená měla strach, co by se stalo, kdyby obviněného odmítla, že by pak o něj přišla, přihlížela k jeho vyššímu věku, v důsledku čehož

pak trpěla posttraumatickou poruchou, pokusila se o sebevraždu, léčila se na psychiatrii a užívala antidepresiva,

t e d y

ad 1)

- osobu mladší než 15 let jiným způsobem pohlavně zneužil a spáchal tento čin na osobě svěřené jeho doзору zneužívaje její závislosti,

- úmyslně vydal osobu mladší než 18 let nebezpečí zpustnutí tím, že ji sváděl k nemravnému životu a pokračoval v páchání takového činu po delší dobu,

ad 2)

- přiměl jiného k pohlavnímu styku a jinému srovnatelnému chování zneužívaje jeho závislosti a svého postavení a z něho vyplývající důvěryhodnosti a vlivu, přičemž částečně páchal takový čin na dítěti,

- úmyslně ohrozil citový a mravní vývoj dítěte tím, že ho sváděl k nemravnému životu a pokračoval v páchání takového činu po delší dobu,

Č í m ž s p á c h a l

ad 1)

-trestný čin pohlavního zneužívání dle § 242 odst. 1, 2 TrZ platného do 31. 12. 2009, -trestný čin ohrožování výchovy mládeže dle § 217 odst. 1 písm. a), odst. 3 písm. b) TrZ platného do 31. 12. 2009,

ad 2)

- přečin sexuálního nátlaku dle § 186 odst. 2, 3 písm. a) trestního zákoníku,

- přečin ohrožování výchovy dítěte dle § 201 odst. 1 písm. a), odst. 3 písm. b) trestního zákoníku.

Za t o s o d s u z u j e:

Podle § 242 odst. 2 TrZ k trestu odnětí svobody v trvání tří (3) let.

Podle § 58 odst. 1 TrZ se výkon tohoto trestu podmíněně odkládá a podle § 59 odst. 1 TrZ se stanoví zkušební doba v trvání tří (3) let.

Podle § 99 odst. 2 písm. a) TrZ se obžalovanému ukládá ochranné léčení psychiatrické ambulantní formou.

Podle § 228 odst. 1 trestního řádu se obžalovanému ukládá nahradit poškozené nemajetkovou újmu

Podle § 229 odst. 2 trestního řádu se poškozená odkazuje se zbytkem svého nároku na řízení ve věcech občanskoprávních.

3.9 § 203 Beztrestnost dítěte

Dítě, které žádá nebo přijme za pohlavní styk s ním, své pohlavní sebeukájení, obnažování nebo jiné srovnatelné chování úplatu nebo jinou výhodu či prospěch, není pro takový čin trestně odpovědné a to ani podle ustanovení o návodce nebo pomocníkovi.

3.10 § 204 TrZ Podání alkoholu dítěti

3.10.1 Vymezení základních pojmů

Nejdříve je potřeba definovat alkoholický nápoj. Alkoholický nápoj je lihovina, víno, pivo nebo nápoj, který obsahuje více než 0,5 objemového procenta alkoholu dle § 2 písm. g) zákona č. 379/2005 Sb. o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami. Podání se rozumí jakýkoli způsob poskytnutí alkoholu dítěti, ve formě nalití, darování, prodeji. Podle § 12 zákona č. 379/2005 Sb. je zakázáno prodávat alkoholické nápoje dětem na všech akcích určených osobám mladším osmnácti let, ve všech typech škol a školských zařízeních. Veškeré formy prodeje, při kterých není možno ověřit věk kupujícího, jsou rovněž zakázány. Opakované podání je podání nebo poskytnutí alkoholu pachatelem nejméně dvakrát po sobě.

3.10.2 Skutková podstata trestného činu podání alkoholu dítěti

Objektem tohoto TČ je zájem společnosti na ochraně zdravého tělesného a duševního vývoje dítěte. Dětský organismus, který se neustále vyvíjí, je citlivý a zásah alkoholu může mít za následek nezvratné poškození orgánů. Alkohol je návyková látka a tímto ustanovením jsou chráněné děti, které nejsou ještě ve věku, aby dostatečně zhodnotili požívání alkoholu a jeho dopad na další život. Předmětem útoku jsou jen děti. Objektivní stránka spočívá v jednání pachatele, který opakovaně nebo ve větší míře podá nebo poskytne alkohol. Podáním alkoholu ve větší míře rozumíme jednorázové podání většího množství alkoholu.

U opakovaného podání není blíže stanoveno ani specifikováno časové období. Alkohol může být podáván i v menších dávkách a pachatelem může být kdokoliv, ne však sama osoba, která je předmětem útoku. „Nejde o TČ se speciálním subjektem, a proto je správné postihovat pro tento TČ i mladistvé pachatele.“ „Po subjektivní stránce postačí nepřímý úmysl. Stačí tedy, že pachatel vzhledem k okolnostem věděl, že osoba, již prodá, podá nebo poskytne alkohol, může být mladší než 18 let a pro případ, že tomu tak je, byl s tím srozuměn.“⁴³

3.10.3 Názor de lege ferenda

U toho trestného činu bych přemýšlela, zda nelze zahrnout do trestní odpovědnosti za spáchání toho TČ také právnické osoby. Dle statistik dochází nejvíce k páchání tohoto TČ v různých provozovnách jako jsou kluby, restaurace a hospody. Zaměstnanci jednotlivých provozoven o TČ vědí a vědomě se ho dopouštějí podáváním alkoholických nápojů nezletilým. Pokuta pro takovou provozovnu může být až ve výši 500 tisíc korun českých a zákaz činnosti na 2 roky, ale domnívám se, že tahle sankce ve srovnání s následky, které může mít podávání alkoholu dítěti na jeho zdraví a budoucí život není dostatečná. Pokud by ukládání trestu probíhalo v mezích trestního řízení, mělo by to podle mě větší efekt jak na pachatele tak na samotné nezletilé.

4. Interdisciplinární spolupráce zainteresovaných složek

Mezi složky, které se podílejí na ochraně a pomoci obětem trestných činů proti rodině a dětem patří v první řadě policie České republiky a orgány činné v trestním řízení („OČTR“) a orgán sociálně právní ochrany dětí („OSPOD“), krizové centra, zdravotnické zařízení – hlavně všeobecní praktičtí lékaři pro dospělé a pediatři, neziskové instituce, nemocnice a záchranáři služba. Právě tyto instituce se nejvíce zabývají případy domácího násilí, týraní, zneužívání a zanedbávání péče o dítě. Účelem interdisciplinární spolupráce těchto složek je zefektivnit spolupráci a zrychlit řešení případů spojených se sociálně právní ochranou obětí trestných činů proti rodině a dětem. Každá z výše zmíněných organizací má své

⁴³ Jelínek, J. *Trestní právo hmotné*, 5. vyd. Praha: Leges, 2016, str. 638 [online]. [cit. 2022-06-09].

specifické kompetence a tím se jednotlivé subjekty vzájemně doplňují. Jen včas zahájená interdisciplinární spolupráce má význam. Včasná intervence a komunikace mezi jednotlivými subjekty dokáže urychlit řešení případu bez zbytečných průtahů. Snahou bylo, aby se jednotlivé složky propojili a to mělo za to aby se jednotlivé případy řešili rychle. Mezioborová spolupráce má také nezastupitelný význam při sběru dat pro statistiky, pro výzkumní činnost, pomáhá ke zvyšování prevence, šíření osvěty a obecně ke zvyšování informovanosti společnosti k dané problematice.

4.1 Práce policie a dalších orgánů činných v trestním řízení

Činnost Policie ČR a její kompetence jsou upraveny zákonem o policii č. 273/2008 Sb., ve znění pozdějších předpisů. Policie ČR má chránit bezpečnost osob a majetku, chrání veřejný zájem, její úkolem je předcházet trestní činnosti, při plnění úkolů se řídí trestním řádem a dalšími předpisy Evropské unie nebo mezinárodními smlouvami. Policie spolupracuje při plnění úkolů s bezpečnostními sbory, orgány veřejné správy ale i s fyzickými a právníckými osobami k tomu pověřenými. Policie vykonává činnosti v oblasti poskytování pomoci, podpory a péče obětem trestných činů, aktivně se podílí na prevenci kriminality a spolupracuje při tvorbě a šíření vzdělávacích aktivit. Příslušníci police se při výkonu své funkce také řídí metodickým pokynem, který vydává policejní prezidium. Metodický pokyn také obsahuje doporučený postup, kterým se řídí policie při příjezdu na místo činu, kde probíhá domácí násilí. Prvním a základním krokem je oddělení ohrožené a násilné osoby, pokud to situace umožňuje. Násilník může často oběť ovlivňovat mimikou, gesty a to je důvod, proč se oběť bojí s policií mluvit. Často se stává, že na místě činu bývá zraněná jedna nebo více osob. Důležité je poskytnout první pomoc a včas zavolat rychlou zdravotnickou pomoc. Pokud hlídka na místě vyhodnotí, že lze důvodně předpokládat, že se osoba na místě dopustí nebezpečného útoku proti životu, zdraví, svobodě nebo lidské důstojnosti, policista je oprávněn vykázat tuto osobu ze společného obydlí. Institut vykázaní, ke kterému si ještě více řekneme, je popsán v § 44 až §47 zákona o

policii. „Vykázání trvá po dobu 10 dnů ode dne jeho provedení.“⁴⁴ Tři dni od vykázání je policie povinná zkontrolovat, zda vykázaná osoba neporušuje své povinnosti. Vykázaná osoba nesmí vstoupit do společného obydlí, nesmí navazovat žádné kontakty s ohroženou osobou a na místě musí odevzdat všechny klíče od společného obydlí. Samotné rozhodnutí o vykázání je vydáváno ve správním řízení, přičemž samotné vykázání není důvodem toho, aby policie nemohla zvolit další postupy dle trestního řádu. Také je důležité uvést, že vykázání není sankce za spáchaný trestný čin, je to pouze opatření k tomu, aby se předešlo dalšímu násilí. „Podle obecné úpravy může rozhodnutí o vykázání vydat každý policista, vyjma policistů zařazených na hlídkové službě (asistent, vrchní asistent)“.⁴⁵ Rozhodnutí o vykázání se řídí následovným:

- vedení evidence v počtu útoků, provedených výjezdů a hlášení
- potřeba zjistit intenzitu útoku právě z místa, kde násilí došlo, dle důkazů, výpovědi obětí a svědků
- riziko dalších útoků a eskalace situace

Policista rozhoduje o vykázání, není potřeba mít souhlas poškozené osoby. Ohrožená osoba, která má strach z agresora právě pro ten strach nemusí souhlasit z vykázáním. Policista, který vydá rozhodnutí o vykázání, musí toto rozhodnutí sdělit násilníkovi, ohrožené osobě a jejich právním zástupcům – pokud nějací jsou. Policista musí rozhodnutí odůvodnit a také poučit násilnou osobu o opravném prostředku. Důležité pro klidný rozvoj situace je asertivně vysvětlit násilníkovi – pokud to situace umožní, důvody vykázání. Vykázání je možné také udělit osobě, která není přítomná na místě činu. Rozdíl je v tom, že rozhodnutí nabývá účinnosti dnem, kdy se o něm násilná osoba dozví.

Počty vykázání za jednotlivé roky dle krajů viz níže:

⁴⁴ Jelínek, J. *Trestní právo hmotné*, 5. vyd. Praha: Leges, 2016, str. 640 [online]. [cit. 2022-06-12].

⁴⁵ Jelínek, J. *Trestní právo hmotné*, 5. vyd. Praha: Leges, 2016, str. 641 [online]. [cit. 2022-06-12].

KRAJ	2014	2015	2016	2017	2018
KŘP hl. m.	432	531	649	666	1053
Středočeského kraje	264	310	280	280	309
KŘP Jihočeského kraje	465	351	320	345	344
KŘP Plzeňského kraje	110	116	101	103	112
Karlovarského kraje	224	214	212	202	196
KŘP Ústeckého kraje	486	522	526	615	572
KŘP Libereckého kraje	217	252	261	325	265
KŘP Královéhradeckého kraje	38	43	137	236	177
KŘP Pardubického kraje	435	444	453	407	420
KŘP kraje Vysočina	361	391	345	323	375
Jihomoravského kraje	428	671	665	734	1187
KŘP Zlínského kraje	656	409	381	604	747
KŘP Olomouckého kraje	867	890	791	708	781
KŘP Moravskoslezského kraje	871	860	926	950	977
CELKEM	5854	6004	6047	6624	7515

Policista je nejčastěji první osobou, s kterou se oběť setkává. Je proto zásadní aby byl na místě činu proveden správný postup, od kterého se bude dál odvíjet život oběti. Oběť potřebuje vidět a vědět, že spravedlnosti bylo učiněno a pachatel bude náležitě potrestán. Je obtížné vytvořit jeden specifický manuál, který by se mohl aplikovat na všechny případy. Reálně to ani není možné, protože každý případ je specifický a je potřeba k němu tak přistupovat. Stěžejním interním aktem se stal pokyn policejního prezidenta ze dne 27. listopadu 2006, který upravuje postup policie ČR, v případech domácího násilí. Postupy jsou upravovány se zaměřením na právní aspekty jevu, co se týče aspektů psychologických a sociálních, tak této problematice se věnují neziskové organizace, které pořádají přednášky a školení na tohle téma. Nejdůležitější je prevence a vzdělávání veřejnosti – často je toto téma tabuizováno. Policista, který má před sebou oběť trestných činů jako je násilí, týraní, zneužívání a zanedbávání, potřebuje mít vědomosti nejen právní ale také psychologické (doporučit centrum podpory a psychoterapie), sociální (doporučit možnosti azylového bydlení, příspěvku na péči, možnost sociálních dávek – kam se může oběť obrátit). Zároveň prováděný na místě činu musí být dostatečně razantní vůči pachateli ale také je potřeba projevit vůči oběti dostatečnou dávku empatie a trpělivosti.

4.2 Sociálně právní ochrana ohrožených dětí

Sociálně právní ochrana představuje zajištění práva dítěte na život, jeho příznivý vývoj, na rodičovskou péči, svobodu myšlení, svědomí, náboženství, na vzdělání, zaměstnání, zahrnuje také ochranu dítěte před jakýmkoliv tělesným či duševním násilím, zanedbáváním, zneužíváním nebo vykořisťováním. Sociálně právní ochrana je zaručena mezinárodními smlouvami a zákonem č. 359/1999 Sb., ve znění pozdějších předpisů. „Sociálně právní ochranou dětí se rozumí zejména ochrana práv dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu, ochrana zájmů včetně jmění dítěte, působí k obnovení narušených funkcí rodiny a zabezpečení náhradního rodinného prostředí pro dítě, které nemůže být trvale nebo dočasně vychováváno ve vlastní rodině.“⁴⁶ Sociálně právní ochrana je zajišťována orgány sociálně právní ochrany, kterými jsou krajské úřady, obecní úřady s rozšířenou

⁴⁶ § 44, odst. 2 zákona č. 273/2008 Sb., ve znění pozdějších předpisů

působností, újezdni úřady, ministerstvo, úřad práce České republiky, obce a kraje v samostatné působnosti, komise pro sociálně právní ochranu dětí a fyzické a právnické osoby, které jsou pověřeny k ochraně dítěte. Sociálně právní ochrana se zaměřuje hlavně na děti, kterých rodiče neplní rodičovské povinnosti, které vedou zahálčivý nebo nemravný život, co se projevuje zanedbáváním školní docházky, požíváním alkoholu a návykových látek, pácháním přestupků a trestných činů. „Deklarace práv dítěte, přijatá VS OSN 20. listopadu 1989, deklaruje rodinu jako základní jednotku společnosti a přirozené prostředí pro růst a blaho všech svých členů a zejména dětí, která musí mít nárok na potřebou ochranu a takovou pomoc, aby mohla plnit svoji úlohu.“⁴⁷

Sociálně právní ochrana náleží všem dětem, které se nacházejí na území ČR bez ohledu na státní občanství. Rozdíl je v rozsahu poskytované péče. Dle § 2 odst. 2 zákona č. 128/2000 Sb., náleží ochrana dítěti, které má na území ČR trvalý pobyt, je hlášeno k pobytu na území ČR po dobu nejméně 90 dnů, je podán návrh na zahájení řízení o udělení mezinárodní ochrany nebo pobývá na území ČR s rodičem, který podal žádost o udělení oprávnění k pobytu.

4.2.1 Neziskové organizace poskytující pomoc obětem domácího násilí

Interdisciplinární spolupráce s neziskovými organizacemi byla navázaná na koci 90. let minulého století a vzájemnou spoluprací se státními orgány se povedla prosadit řada významných legislativních změn.

V současnosti je napříč Českou Republikou velké množství bez ziskových organizací, které poskytují pomoc a podporu obětem týraní, násilí a zneužívání. V následujícím textu se zmíním o některých neziskových organizacích v rámci hlavního města Prahy.

1. Bílý kruh bezpečí - organizace, která vznikla v roce 1991 a je pro veřejnost nejznámější. Nabízí pomoc obětem všech trestných činů a pozůstalým po obětech kriminalit. Má 12 pracovišť v 9 krajích ČR a poskytuje služby bezplatně. Bílý kruh bezpečí je také školící akreditované pracovištěm, které se podílí

⁴⁷ Upraveno závazným pokynem policejního prezidenta č. 179/2006, kterým se stanoví postup příslušníků policie České republiky

významnou mírou na proškolení veřejnosti a zaměřuje se na cílové skupiny policistů, soudců, státních zástupců, zdravotníků a sociálních pracovníků.

e-mail: bkb@bkb.cz

www.bkb.cz

telefonický kontakt: 251 511 311

2. Krizové centrum RIAPS je centrum sociálních služeb Praha, poskytuje krizovou intervenci a psychologickou podporu. Hlavní náplň práce je stabilizace náhle vzniklé krizové situace. Rozsah poskytované péče je krátkodobý a pouze pro zletilé klienty. RIAPS vyhledávají osoby vystaveny náhlé těžké životní situaci jako např. smrt blízkého, partnerské či osobní problémy, akutní zhoršení stávajícího psychiatrického onemocnění. Pomoc je poskytována pohotovostně, pobyt je možný maximálně 5 dnů nebo denní stacionář také v trvání maximálně 5 dnů.

e-mail: cssp@csspraha.cz

www.csspraha.cz/kc-riaps

telefonický kontakt: 222 586 768

3. ROSA - centrum pro týrané a osamělé ženy je nezisková organizace, poskytující komplexní pomoc ženám, obětem domácího násilí, poskytuje odborné poradenství a azylové ubytování. Adresa azylového domu ROSA je z bezpečnostních důvodů utajená. Poskytuje ubytování ženám a dětem.

e-mail: poradna@rosacentrum.cz

e-mail na azylový dům: azyl@rosacentrum.cz

www.rosacentrum.cz

telefonický kontakt: 241 432 466

4. PROFEM je organizace, která vznikla v roce 1993. Poskytuje poradenství a přímou podporu osobám ohroženým domácím a sexuálním násilím. Poskytuje sociální poradenství, právní poradenství a právní zastupování.

e-mail: poradna@profem.cz

www.profem.cz

telefonický kontakt: 224 910 744

infolinka pro oběti sexuálního násilí: 777 012 555

5. ACORUS, z. ú je organizace na pomoc ohroženým osobám domácím násilím, kterým poskytuje odbornou pomoc směřující k překonání nepříznivé životní situace. Pomoc poskytuje prostřednictvím azylového domu, sociálního a právního poradenství a krizové intervence.

e-mail: info@acorus.cz

<http://www.acorus.cz/>

telefonický kontakt: 283 892 772

4.3 Oznamovací povinnost

V rámci společnosti je oznamovací povinnost dle trestního zákoníku obecně známá, ale oznamovací povinnost dle zákona o sociálně právní ochrany je známá méně, ačkoliv se týká většího množství subjektů. Dle §10 odst. 4 zákona o sociálně právní ochraně mají oznamovací povinnost vůči orgánů státní orgány, pověřené FO/PO, školy a školní zařízení, poskytovatelé zdravotnických služeb, zařízení určená pro děti, domovy mládeže a další zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Jak uvádí JUDr. Tomešová, veškeré tyto subjekty jsou povinny učinit příslušné oznámení obecnímu úřadu s rozšířenou působností a to bez zbytečného odkladu poté co se o skutečnosti dozví, ihned je vykládáno zpravidla následující den. Nesplněním oznamovací povinnosti dle §10 odst. 4 zákona o sociálně právní ochraně se povinný subjekt dopustí přestupku, za který je možné uložit pokutu až do výše 50 000 Kč. Na závěr této kapitoly bych uvedla zvláštní případ rozporu lékaře, zda má nebo nemá oznámit TČ, který byl uveřejněn v časopisu Tempus medicorum.

Matka nezletilého děvčete se svěřila praktické lékařce pro děti a dorost, že dcera byla znásilněna a posléze pohlavně zneužívána svým nevlastním sourozencem v době, kdy pobývala u rozvedeného otce. Matka požádala lékařku, aby o této skutečnosti nikoho neinformovala, neboť již celou situaci řeší s otcem děvčete v rámci rodiny. Lékařka v daném okamžiku nevěděla, zda má přání vyslovené matkou akceptovat nebo nikoli. Otec zaujal kategorické stanovisko k chování syna a učinil všechna opatření, aby se situace neopakovala. Pohlavní

zneužívání ani znásilnění do budoucna nehrozilo a nebyla dána povinnost překazit TČ. TČ, které je povinen každý, tedy i zdravotnický pracovník oznámit policii nebo státnímu zástupci jsou taxativně uvedeny v §368 TrZ. Pohlavní zneužívání ani znásilnění zde není uvedeno. Tyto TČ jsou uvedeny v §367 TrZ jako TČ, které je každý povinen překazit. Daný případ lékařky nesplňoval podmínky oznámení policii nebo státnímu zástupci, na druhé straně však zákon o sociálně právní ochraně dětí stanovuje zdravotnickým zařízením povinnost oznámit obecnímu úřadu s rozšířenou působností případy dětí, na kterých byl spáchán TČ ohrožující život, zdraví, lidskou důstojnost, mravní vývoj, pokud je podezření ze spáchání takového TČ. V tomto případě neměla lékařka oznamovací povinnost vůči policii nebo státnímu zástupci ani nelze v tomto případě uplatnit povinnost překazit TČ, má však za povinnost informovat o takovém případě a to bez souhlasu zákonného zástupce příslušný orgán sociálně právní ochrany dětí a to osobně přímo na úřadu nebo písemně, s tím, že kopii příslušného dopisu založí do zdravotnické dokumentace dítěte. V případě, že si lékař nebo jiný zdravotnický pracovník není jistý, zda má učinit oznámení, je vhodné se obrátit na právní kancelář české lékařské komory s popisem daného případu a lékař tak poměrně rychle obdrží vyrozumění, jak má dál postupovat.

4.4 Zapojení zdravotnických a školských zařízení

Spolupráce policie ČR a zdravotnických zařízení je ve vyšetřování a objasňování TČ nenahraditelná. Policie v rámci úkonů zdokumentuje všechny stopy nalezené jak na místě činu, tak na oběti ale vždycky musí zraněnou osobu prohlédnout lékař, který vede o zjištěních podrobný zápis do lékařské dokumentace. V případě, že zraněná osoba sama vyhledá lékaře a lékař se domnívá, že taková osoba je obětí násilí, týraní nebo zneužívání, musí osobu podrobně vyšetřit, sepsat anamnézu, detailně popsat pravděpodobný vznik zranění, případně je možné pořídit fotodokumentaci zranění. Postup správního vedení dokumentace v případě domácího násilí, týraní a zneužívání je uveden ve věstníku ministerstva zdravotnictví, částka 6., ročník 8., příloha metodický pokyn pro lékaře. Lékaři a pracovníci zdravotnických zařízení jsou často osoby prvního kontaktu, na které se oběť násilí obrátí. Oběti násilných trestních činů často mlží

o pravé příčině svých zranění ze strachu, uvádějí náhodné mechanismy vzniku zranění (pády z kola, schodů), proto je potřeba velmi pečlivě postupovat při vyšetření a následném sepisování informací do dokumentace. Je důležité, aby lékař podrobně popsal rozsah a typ zranění, uvedl přibližnou dobu léčení, pokud to může v daný moment odhadnout a uvést předpokládané omezení následkem zranění. Zaměstnanci zdravotnických zařízení by měli umět a být školeny k rozeznávání signálů násilí, zabezpečit soukromí při rozhovoru s takovým pacientem, klást dotazy na incident věcně, stručně a přistupovat k takovému pacientovi trpělivě a empaticky. Pokud je možné poskytnout kontakt na organizace, které poskytují pomoc obětem násilí.

Dle statistik jsou školské zařízení druhým nejčastějším iniciátorem, který hlásí případy týraných, zneužívaných a zanedbávaných dětí. Pedagogové tráví s dítětem poměrně dost času i v rámci volno časových aktivit a tím, že dítě znají, můžou hned na počátku zachytit změny chování, prospěchu a vůbec prvotní signály týraní a násilí. Dle §10 odst. 4 zákona o sociálně právní ochraně dětí mají pedagogický pracovníci oznamovací povinnost ve vztahu k ohroženým dětem.

Závěr

Cílem mé bakalářské práce bylo vyložit a popsat komplexně trestné činy proti rodině a dětem se zaměřením na domácí násilí a týraní svěřené osoby, popsat legislativní úpravu jednotlivých ustanovení a zhodnotit informovanost společnosti obecně o této problematice.

Cílem mé práce bylo popsat jednotlivé trestné činy, objasnit skutkovou podstatu jednotlivých usnesení a komplexně popsat trestný čin týraní svěřené osoby, na který jsem se v práci zaměřila. Na základě studia odborné literatury mohu konstatovat, že poslední léta došlo k velkému posunu stran sankcí pachatelů a zpřísnění jednotlivých trestů. I přes veškerou možnou intervenci stran neziskových organizací, mediálních kampaní, pořádání přednášek na téma násilí, týraní a zneužívání, ve školách a školních zařízeních se nepovedlo dle statistických údajů docílit snížení výskytu tohoto fenoménu, ale osobně pokládám za velmi příznivé legislativní změny týkající se této problematiky samotné zpřísnění trestů. Žádný stát nemá možnosti a schopnosti zcela definitivně vymýtit násilí a jeho formy ze společnosti, ale důslednou prevencí se táto problematika více dostane do povědomí společnosti.

Popsáním jednotlivých forem násilí a týraní jsem se snažila přiblížit a objasnit jak násilí vypadá fyzicky, tak popsat, jak se může projevat psychické násilí na vnějším chování oběti. Psychické násilí a týraní je velmi těžko uchopitelný jev, protože není patrné navenek jak fyzické. Věnuji mu zvláštní pozornost, protože má vzrůstající tendenci, je těžko prokazatelné a těžko vyvratitelné. Snažila jsem se podrobně popsat jednotlivé formy a věnuji se také zvláštní formě týraní dětí, kam patří systémové týraní, organizované zneužívání, rituální zneužívání a sexuální turismus. V procesu studia jsem přišla na to, že tyto formy nejsou u nás ve společnosti tak rozšířené, převládá fenomén násilí za zavřenými dveřmi, které probíhá hlavně v úzkém rodinném kruhu. Okrajově jsem zmínila seniory jako oběti trestných činů násilí, týraní, zneužívání a zanedbávání a jsem přesvědčena, že právě tomuto tématu je věnováno nedostatek pozornosti. Senioři jsou stejně jak

děti bezmocné osoby a studiem statistik neziskových organizací jsem pochopila, jak málo pozornosti je této problematice věnováno.

Cílem mé práce bylo přiblížit čtenáři tuhle problematiku i z hlediska latentnosti - jak často se děje násilí a týraní za dveřmi sousedů? Velmi často. Samotnou rekodifikací trestního zákoníku v roce 2010 došlo ke zpřísnění opatření, sankcí pro pachatele a to vnímám jako velký a významný posun. Za poslední léta došlo k prohloubení spolupráce policie a neziskových organizací a tahle vzájemná spolupráce zaznamenala přínos v řadě legislativních úprav a prevence jako takové. Rozborem jednotlivých usnesení a popisem skutkových podstat jsem chtěla seznámit čtenáře s problematikou, kterou se moje práce zabývá. Jen přesným popisem usnesení z právního hlediska může oběť pochopit jaké má práva a co za sankce hrozí pachateli.

V poslední části práce se věnuji interdisciplinární spolupráci jednotlivých složek, které se podílejí na prevenci a pomoci obětem trestných činů. Rozborem jednotlivých složek a kompetencemi, které mají, se mi povedlo přepracovat k cílu práce a to dokázání, že důslednou spolupráci došlo k významným legislativním úpravám, které se vztahují k této problematice a to například zavedení institutu vykázání a oznamovací povinnosti.

Názor společnosti na domácí násilí a týraní si díky osvětě stran mediálních kampaní pořádaných neziskovými organizacemi, práce policie a dalších organů činných v trestním řízení a kooperací všech zainteresovaných složek prošel nesmírně velkým pokrokem ale přes všechny opatření, prevenci a diskuze na tohle téma, v současnosti vyhledá odbornou pomoc pouze každá desátá oběť domácího násilí a týraní a proto pokládám z velice důležité o této problematice mluvit, šířit osvětu ve školách, školských zařízeních a zdravotnických zařízeních. Pokládám za nevyhnutné se zaměřit také na skupinu seniorů, kde je dle statistik stále vysoká latentce objasněnosti trestných činů.

Seznam literatury a dalších zdrojů

Komentáře

ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II. Komentář §140 až 421*. Praha: C.H.Beck, 2010. ISBN 978-80-7400-178-9, str. 1744

Monografie a učebnice

BENTOVIM, Anton. *Týrání a sexuální zneužívání v rodinách*. Praha: Grada, 1992, ISBN 80-7169-629-3

BERAN, Michal a kol. *Forenzní traumatologie*. Praha: Univerzita Karlova, 2009, ISBN 978-80-246-1734-3

CÍSAŘOVÁ, D., FENYK, J., SOLNAŘ, V., VANDUCHOVÁ, M. *Systém českého trestního práva*. Praha: Novatrix, 2009, ISBN 978-80-254-4033-9

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Moderní psychologie pro právníky: Domácí násilí, stalking, predikce násilí. 1 vyd.* Praha: Grada, 2008, ISBN 978-80-247-2207-8

DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Občanské právo hmotné, 2 vyd.* Praha: Wolters Kluwer, 2016, ISBN 978-80-7552-187-3

GŘIVNA, T., SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie, 5. vyd.* Praha: Wolters Kluwer, 2019, ISBN 978-80-7598-554-5

HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2009, ISBN 978-80-7367-569-1

CHYTRÝ, M., J. PROCHÁZKOVÁ, M. SOLAŘOVÁ a J. SPILKOVÁ. *Syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte - agresivita očima dětí*.

Monografie a sborník, 1997, dostupné online, str. 12.

JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. Praha: Portál, 2007, ISBN 80-7367-269-3

JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné, 8. vyd.* Praha: Leges, 2022, ISBN 978-80-7502-576-0

JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní, 6. aktualizované vydání podle stavu k 1. 1. 2022*. Praha: Leges, 2021, ISBN 978-80-7502-550-0

JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné – obecná část, zvláštní část. 5. vyd.* Praha: Leges, 2016, ISBN 978-80-7502-120-5

MACH, Jan. *Soudně lékařská a medicínsko-právní problematika v praxi*. Praha: Grada, 2005, ISBN 80-247-0931-7

- MARTINKOVÁ, M. a R. MACHÁČKOVÁ. *Vybrané kriminologické a právní aspekty domácího násilí*. Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2001 ISBN 80-86008-98-3, str. 69-121
- MUFSONOVÁ, S. *O týrání a zneužívání*. Praha: NLN - Nakladatelství lidové noviny, 1996, ISBN 978-80-7106-194-6, str. 35
- NOVOTNÁ, V., RIEDLOVÁ JURKOVÁ, J. *Zákon o sociálně – právní ochraně dětí 2022*. Olomouc: Anag, 2022, ISBN 978-80-7554-366-0
- NOVOTNÝ, F., SOUČEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné, 3. vyd.* Aleš Čeněk, 2010, ISBN 978- 80-7380-291-2
- PETRUSEK, M., H. MAŘÍKOVÁ a A. VODÁKOVÁ. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum, 1996, ISBN 80-7184-311-3, str. 940
- PLHÁKOVÁ, Alena. *Učebnice obecné psychologie*. Praha: Academia, 2007, ISBN 978-80-200-1499-3
- POLIŠENSKÁ, P. a kol. *Trestní právo hmotné, výběr z důležitých soudních rozhodnutí v trestním právu*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, ISBN 978-80-7552-055-5
- SLEZÁKOVÁ, Lenka a kol. *Ošetřovatelství v chirurgii I*. Praha: Grada, 2019, ISBN 978-80-247-2900-8
- ŠÁMAL, P a kol. *Trestní právo hmotné, 8.vyd.* Praha: Wolters Kluwer, 2016, ISBN 978-80-7552-358-7
- ŠPECIÁNOVÁ, Šárka. *Ochrana týraného a zneužívaného dítěte*. Praha: Linde, 2007, ISBN 80-86131-44-0, str. 51-52
- ÚZ č. 1481 *Rodinné právo, ochrana dítěte a rodiny, registrované partnerství podle stavu k 14. 2. 2022*. Sagit, 2022 ISBN 978- 80-7488-520-4
- ÚZ č. 1491 *Trestní předpisy*. Ostrava: Sagit, 2022, ISBN 978- 80-7488-530-3
- VANÍČKOVÁ, E., K. PROVAZNÍK, Z. HAJD-MOUSSOVÁ a J. SPILKOVÁ, *Sexuální násilí na dětech*. Praha: Portál, 1999, ISBN 80-7178-286-6, str. 39
- VANÍČKOVÁ, Eva a kol. *Násilí v rodině. Syndrom zneužívaného a zanedbávaného dítěte*. Praha: Univerzita Karlova, 1995, ISBN 80-7184-008-4
- VLČEK, Eduard. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. Masarykova univerzita Brno – Právnická fakulta, 2007, ISBN 978-80-210-4056-4
- VOŇKOVÁ, J., SPOUSTOVÁ, I. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen, 2. vyd.* Praha: Profem, 2008, ISBN 978-80-9036-267-3

Časopisy

BISKUP, Pavel. Syndrom týraného, zanedbávaného a zneužívaného dítěte v řeckých mýtech. *Pediatr pro praxi* [online], 2005, zveřejněno 2006, [cit. 09. 06. 2022]. Dostupné z: <http://www.solen.cz /syndrom-tyraneho-zanedbavaneho-a-zneuzivaneho-ditete.v.reckych-mytech>

CIMICKÝ, Jan. Týrané dítě a Stockholmský syndrom. [online], publikováno 2017, aktualizováno 2022, [cit. 09. 06. 2022]. Dostupné z: <http://www.sancedetem.cz>

MACH, Jan. Znásilnění a pohlavní zneužití, oznamovací povinnost lékaře. *Tempus medicorum* [online], 2011, [cit. 09. 06. 2022]. Dostupné z: <http://www.zdravotnicke-pravo.cz/pohlavni-zneuziti>

Judikatura

Rozhodnutí Nejvyššího soudu č. 490/2006 z roku 2006

Rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích z roku 2000, sp. zn. 3 To 364/2000

Rozsudek Okresního soudu v České Lípě ze dne 10. 4. 2015, sp. zn. 17 T 82/2014-340

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 1. 2019, sp. zn. 26CCDo3382/2017

Rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 10 ze dne 16. 3. 2021, sp. zn. 51 T 40/2020

Rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 16. 11. 2021, sp. zn. 52 T 5/2021

Právní předpisy

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb. Ústava České republiky

Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 251/2016 Sb., o některých přestupcích, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon říšský č. 117/1852 ř.z

Internetové zdroje

Evropská sociální charta [online]. [cit. 2022-06-09]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/evropska-socialni-charta>

<https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/GetAll.aspx> [online]. [cit. 2022-06-09].

Judikatury. [online]. [cit. 2022-06-09]. Dostupné z: www.aspi.cz

Kdy musí dětský lékař poskytnout informace OSPOD o rodičích dítěte [online]. [cit. 2022-06-09]. Dostupné z: <https://www.bezpatnapravni poradna.cz>

Mezinárodní únosy dětí ve světle judikatury Evropského soudu pro lidské práva. [online]. [cit. 2022-06-09]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/mezinarodni-unosy-deti-ve-svetle-judikatury-evropskeho-soudu-pro-lidske-prava>

Neurochirurgická a neuroonkologická klinika 1. LF UK [online]. [cit. 2022-06-09]. Dostupné z: <https://www.neurosurg.cz/>

Seznam neziskových organizací. Domácí násilí, spolupracující organizace. [online]. [cit. 2022-06-09]. Dostupné z: www.acorus.cz

Statistika kriminalistické policie ČR [online]. 2015 [cit. 2022-06-09] Dostupné z: <https://www.policie.cz/statistika-kriminalisticke-policie>

Tesařová, J., Lišková, K. Ženská práva jsou lidská práva, str. 30 -35 [online]. [cit. 2022-06-09]

Záchranný kruh [online]. [cit. 2022-05-24]. Dostupné z: <https://www.zachranny-kruh.cz/>